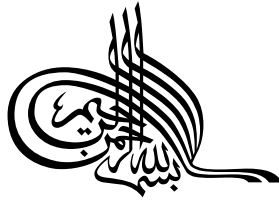

تایبہ تمہندی و سالوختین ئیسلامی

وہرگیران و بہرہ فکرن
تہ حسین ئیبراہیم دؤسکی

كتىپ: تاييەتمەندى و سالۆخەتتەن ئىسلامى
وەرگىپ و بەرھەشكەر: تەھسىن ئىبراھىم دۆسكى
چاپا ئىككى ۲۰۱۲

﴿ إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلَّا
مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمْ الْعِلْمُ بَعِيًّا بَيْنَهُمْ وَمَنْ يَكْفُرْ بِآيَاتِ اللَّهِ فَإِنَّ
اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴾

(آل عمران: ١٩)

پیشگویند

حمد وسوپاسی بو وی خودایی بن یی پیغهمبه‌ری خو ب هیدایه‌تی ودینی
حق هنارتی، دال سهر ههر دینه‌کی زال وئاشکه‌را بیت، ووی پیغهمبه‌ری خو کره
نمونه‌یه‌کی باش وجهی چاقلیکرنی بو ههر ئیکی هیقی ب خودی وروژا
دویمایی هبت.. حمده‌کا به‌رده‌وام ب به‌رده‌وامیا ملکی وی، یا ژ هه‌ژی وان
نعمه‌تین بی هژمار بت یین وی دگل مه‌کرین، وسلاف ل پیغهمبه‌ری وی بن،
ئهوئ دین ب تمامی گه‌هاندیه مه، وریک بو مه‌ئاشکه‌را کری، و ل بنه‌مال
وه‌قال ودویکه‌فتیتین وی بن، چرایین ریکا راست، ئهوین هه‌چیا ژئی هاتی بو
ب سهر‌بخستنا فی دینی کری، خودی خیرا وان بنقیست، ومه‌ ووان پیگه‌ ل ژیر
سیبه‌را ره‌ما خو بگه‌هینته ئیک..

خوانده‌فانین هیژا: ئیک ژ مه‌سه‌لین گریگ وهر بو ههر ئیکی کاری خو کرته
گازیکرن (وده‌عه) بو دینی خودی ئه‌وه ئه‌و ئیکه‌مین جار وی دینی ب دورستی
بنیاست یی ئه‌و به‌ری خه‌لکی دده‌تی، ونباسینا دینی به‌ری ههر تشته‌کی ب هندی
بت ئه‌و تایبه‌تمه‌ندی وسالوخه‌تین گشتی یین دینی بزانت، وبی گومان ئه‌ف زانینه
-ئه‌گه‌ر وی ل نک خو په‌یدا کر- دی بو وی بته‌ باشترین هاریکار ده‌می ئه‌و
خه‌لکی بو دینی گازی دکته..

گرفتاریا گه‌له‌ک ژ مه‌ موسلمانین نوکه ئه‌وه مه‌ دین ب چاقلیکرن و(ته‌قلید)
وه‌رگریه، و(حه‌ماسا) مه‌ بو دینی پتر یا ئا‌فاکریه ل سهر بناخه‌یه‌کی (عاطفی)
نه‌ کو یی (علمی) له‌و گازیکرنا مه‌ ژی بو دینی گه‌له‌ک جارن یا ئا‌فاکری نینه

ل سهر بناخه يه کي دورست، و د نهجام دا نه هم د شيين (قه ناعه ته کا موکم) بو خو چي بکهن ونه بو خه لکي ب وي تشتي يي هم بهري وان ددهيني!
 و ل ده مي مه يي نوکه، يي کو نه زماني دان وستاندني جهه کي مه زن و بهر فره بو خو د مهيدانا قانع کړي دا ديتي، زانايي مه ل هندی هشار بوون کو يا فره ل سهر وان نهو ديني ب پرهنگه کي دورست بو خه لکي ناشکرا بکهن، و بهري ههر تشته کي تاييه تمه ندي و سالوخته يي گشتي يي ديني ل بهر وان ناشکرا بکهن، و د قبي دهليفه يي دا هژماره کا کتيبان ده رکه فتينه، ژ وان کتيبان کتيب (خصائص التصور الإسلامي) و (مقومات التصور الإسلامي) يي رهحه تي (سيد قطب) ي، و کتيب (الخصائص العامة للإسلام) يا سهيدا (د. يوسف القرضاوي).

و نه ف باب ته ل قيري مه بهر هه فکري ووهر گيرايه زماني کوردي، کورتيه کا کورته ژ نا هروکا کتيب (د. يوسف القرضاوي) د گهل هندهک دهسکاري يي شک يي کاري د نا هروکا باب ته دا نه کهن، بو هندی دا خوانده ثاني کورد مفای ژي و بهر گرت.. هيثيا مه ژ خودايي مه زن نهو نهو مه د ديني خو دا شاره زا بکته، و بکته ژ وان يي خه ما قبي ديني هل دگرن، و خه لکي بو حقيي گزي دکهن. و خودي هاريکاري مه هه ميان بت.

ته حسين دوسي

دهوک ۹ / ۷ / ۲۰۰۹

سالۆخه ئۆ ئۆكى خودايى (رهبانيهت)

رهبانيهت چيه؟

ئىكەمىن سالۆخەت ژ سالۆخەتتەن ئىسلامى ئەو ئىسلام دىنەكى (خودايى) يە،
يان دىنەكى (رهباني) يە وەكى ب زمانى عەرەبى دىيژن.

مەبەست ب پەيڭا (رهباني) يان (خودايى) ئەو تىشتە يى بۆ خودى دىيىتە
پالدا، وەر تىشتەكى بۆ خودى يىتە پالدا دىيژن: خودايى (رهباني)، خودايى
مەزن د ئايەتەكى دا دىيژن: ﴿وَلَكِنْ كُونُوا رَبَّكُمْ عَلِيمًا كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ أَلَمْ تَكُنْ مِنْكُمْ
كُنْتُمْ تَذَرُسُونَ﴾ (آل عمران: ۷۹) يەنى: ھەر پىنغەمبەرەكى مە ھنارت بت
وى يى گۆتىە خەلكى: ھوین بىنە ھندەك مروقتىن خودايى، يىن زانا وتىگەھشتى
ب دىنى خودى ووهىا وى يا ھوین نىشا خەلكى ددەن و ب وان ددەنە خواندن.

مەنا: ئەو مروث دىتە مروثەكى خودايى يى پەيوەندىا وى ب خودى قە يا
موكم بت، وى زانا بت ب دىنى وى، وكىتابا وى يا ئەو نىشا خەلكى ددەت،
ووان فىر دكەتى.

ودەمى ئەم دىيژن: ئىسلام دىنەكى (خودايى) يە، مەبەستا مە پى ئەو ئىسلام
دىنەكە ژ دو لايان قە بۆ خودى دىيىتە پالدا:

لايى ئىكى: ئىسلام بەرى مروقى ددەتە خودى، وژى دخوازت ئەو خودى
بکەتە ئارمانجا خو يا سەرەكى.

لایڼ دووڼ: ئیسلام فهرماني ل مروقي دکهت کو ژیدهری رېبازا نهو ژینا خو
ل سهر ب پښه دېته ژیدهرهکي خودایي بت.

لایڼ نلکڼ:

کو بهري مروقي ل خودی بت، وئارمانجا وی یا سهرهکی نهو بت.
دیني ئیسلامي ئارمانجا خو یا سهرهکی ژ ههر شریعهتهکي نهو بو مروقي
ددانت دکهته نهو کو پهيوهندیا مروقي د گهل خودي یا باش بت، وئارمانجا وی یا
سهرهکی نهو بت نهو رازیوونا خودي ب دهست خوڅه بینت، وېزانت کو دویماهی
وی ههر بو نک خودیپه، وهکی د نایهتهکي دا هاتی: ﴿وَأَنِ إِلَىٰ رَبِّكَ أَلْمُتَّهَىٰ﴾ (النجم: ۴۲) یهعنی: دویماهی ههر بو نک خودایي تهیه.

وئغه پشکهکه ژ رامانا وي تهوحیدی نهوا دېته کاکلکا ئیسلامي.
وځي رهنګي رهبانیهتهي چهند بهرههمهک د نهفس وژینا مروقي دا پښه دیني،
ژ وان:

۱- مروقي ئارمانجا سهرهکی یا ههيوونا خو د ځي دنیایي دا دزانت، دزانت
نهو ژ کښه هاتیبه وېو کښه دي چت، لهو نهو د بهرزهوونې دا ناڅیت.
۲- نهو ب سهر وي فیطرهتي هل دېت یا خودي نهو ل سهر دای، کو باوهریه،
لهو نهو ب تهنايي د گهل خو و د گهل ههر تشتهکي ل دهور و بهرين وی
ژي دڅیت.

۳- وهنګي نهفسا وی دویر ژ پهريشانی وپارچهوونا د ناڅهرا ئارمانجین
ژيک جودا دا دڅیت، چونکي ئیسلام پکي ل بهرا وی کورت دکهت
وئارمانجین وی ههمیا د ئيک ئارمانجي دا کوم دکهت: ئارمانجا
رازیوونا خودي ژ وی.

۴- و ژ بهرههمین ځي رهبانیهتهي نهوه نهو مروقي ژ عهبدینیا ههوايي
نهفسي وشههوهتان دپاريزت، وئیکا هند ژ وی چي دکهت نهو

ههښه ننگيه کا دوست د ناڅېره باوهر يا خو وداخوازېن خو يېن ماددى دا بکته.

وځه تا ئيسلام څي پړهنگي ره بانييه تي د نه فس وژيانا مروڅي دا پيدا بکته،
ئهو چنده پړکۀکان ب کار دئيت، ژ وان پړکان:

۱- پړکا ته شربع کرنا په رستان (عبياده تان): وهکي نقيژ وړوژي وزه کات
وځه جي، کو نه فسا مروڅي پاقر دکهن، ووي ب خودايي وي څه گري
ددهن، وئاشکۀرايه کو خودي چو منه ت ب عبياده تي مه نينه، بهلکي
ئارمانجا ئيسلامي دانانا عبياده تي بو مه ئه وه ئهو هندهک مفايان پي
بگه هينته مه ب خو.

۲- پړکا ده سني شانکرنا توړه وئادايي پړوانه، وهکي توړه يي خوارني
وڅه خوارني، ونشتني، ودان وستاندني.. وهتد، وئيسلام هر دهليشه يه کا
ههبت (ستغالل) دکته دا مروڅي ب خودايي وي څه گري بده ت، وخودي
ل بيرا وي بينه څه.

۳- پړکا په وړه دره کرن وبهره څکرنا زاروکان چ ل مال چ ل خواندنگه هي، کو
توڅي هزرا (ره بانييه تا ئارمانجي) د سوري وان دا بيته چاندين، وههر
ژ ژبي حهفت ساليي ئهو فيري کرنا عبياده ت وتوره وئادايي شهرعي
بت.

۴- پړکا جفاکي ب گشتي وده زگه هي پړاگه هاندني ب تاييه تي، يي کو
پيښيه ب کاري ره وشه نبير کرنا خه لکي رابين، وڅي هزري بگه هيننه هه مي
ئندامپن جفاکي.

۵- ب پړکا دانانا قانون وشريعه ته کي (ره بانييه تي) دپاريزت و ب هيز
دبيخت، و ژ لايي حوکمه تي وده زگه هي و څه بهرۀفاني ژي دئپته کرن.

لایڼ دووئ:

کو مروّف ژندهړئ وئ پيازا ئه و ژينا خوّل سهر ب رېشه دېت بکته ته ژندهړه کي خودايی.

په عني: ئه و پيازا ئيسلامی بو ژينا مروّقی دانای، وفهرمان لی کری ئه و ل سهر ب رېشه بچت، پيازه کا خوړی خوداييه، چونکي ژندهړئ وئ پيازي وه حيا خودتیه یا وی بو پيغه مبهړئ خو -سلاّف لی بن- هنارتی، نه کو ئه و ئه نجامی ئیراده وحه زا کسه کی یا دهسته که کی یا ملله ته کیه، خودی دبیرت: ﴿يَتَأْتِيهَا الْكُتُبُ قَدْ جَاءَكُمْ بُرْهَنٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَأُنزِلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُّبِينًا﴾ (النساء: ۱۷۴) په عني: گه لی مروّفان ئه فا بو هوه هاتی (کو ئيسلامه، یان پیغه مبهړه) ده ليله کی ناشکه رایه ژ خودایي هوه، ومه پړناهیه کا ناشکه را (کو قورئانه) بو هوه ئینایه خوارئ.

وده وړی پیغه مبهړی -سلاّف لی بن- د قی دینی دا ب تنی گه هاندنه، وکاری وی پوهنکرنا وئ پړ و پياز تیه یا خودی بو وی هنارتی وچو ددی نه.. خودی دبیرت: ﴿وَأُنزِلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ﴾ (النحل: ۴۴) په عني: مه قورئان بو ته ئینا خوارئ دا تو وئ بو مروّفان ناشکه را بکه ی یا بو ته هاتی ه خوارئ.. و د ئيسلامی دا خو پیغه مبهړی ژي -سلاّف لی بن- ماف نینه شریعه ته کی ژ نک خو بدانت ئه گهر خودی وهی بو پی نه هنارت بت، خودی دبیرت: ﴿وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضُ الْأَقَاوِيلِ ﴿١﴾ لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٢﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٣﴾ فَمَا مِنْكُمْ مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤﴾﴾ (الحاقة: ۴۴-۴۷) په عني: ئه گهر موحه ممدی تشته کی مه نه گوتی ژ کیسی مه گوتبا، ئه م دا وی ب هیز گرین وتولی ژئ قه که یین، پاشی ئه م دا ره ها دلّی وی قه تینین، قیجا کس ژ هوه نه دشی عه زابا مه ژ وی بده ته پاش.

وقی پهنگی ره بانییه تی ژی چهند بهرهمهک پیته دئین، ژ وان:

۱- چونکی ژیده ری ئیسلامی خودییه، ئەو شریعه ته کی پاراستیه ژ وی ههقدژی وتونیدی یا کو د ریبازین مروقی دا هه، مروث ب تبعه تی خو گهلهک جارن د گهل خو دکهقنه ههقدژی، وهزر و بییرین وان ژ دههکی بو ئیکی دی دئینه گوهارتن، لهو ئەو ری وریبازین ئەو ددانن ژی ژ قی سالوخته تی د قالا نین، نه وهکی وی ریبازی یا خودی دانت، ئەو دی یا قالا بت ژ هه می پهنگین ههقدژی وتونیدی.

۲- ئیسلام شریعه ته کی دویره ژ تاگیری ودیکهفتنا ههواپی نهفسی، ئەو پشتا کهسهکی یان نفشهکی یان دهسته کهکی دژی یا ئیکی دی ناکهت، چونکی زهوق وههواپی کهسهکی کاری تی ناکهت ژ بهر کو ئەو ژ دانانا خودییه، ئافرانده ری مروثان.

۳- وچونکی ئەو د چاڤین دویکهفتیین خو دا ریبازهکا خوداییه، ونه ژ چیکرنا مروثانه، دویکهفتی ب چاڤی ریز وئحترامی بهری خو ددهنی، وی پیرۆز دبین، وئقه بهری وان ددهته هندی کو ئەو ژ دل و بیی کهسهک کوته کیی لی بکهت دوپچونا وی بکهن وکاری پی بکهن.

د نافههرا ئیسلامی وریبازین نوکه دا:

ئەو ریبازین نوکه ل جیهانی ههین -ژ بلی ئیسلامی- ل سهه سی پشکان دئینه لیکنه کرن:

پشکهک ریبازین (مهدهنینه) وخوری ژ دانانا مروثینه، وئهجامی ههرا وی یا عهقلی یان یا فهلسهفینه، وهکی: شیوعییهت ورهئسمالییهت و دیموقراطیییه تی.

وپشکهک ریبازین (دینینه) بهلی ژ دانانا مروثینه، وئهجامی بوچوونین وی یین جودا جودانه، وچو ئەصل و بناخه یین خودایی بو نههاتینه زانین، وهکی: بوودییه تی.

وېشکهک رېيازین (دینینه) د نصل دا د خودایی بوون، بهلۍ دهست
تېښه دانا مرؤفان ژئ گرتیه، وکیمی وزندهیی گه هشتینی، وهکی: یه هوو دییه ت
ومه سیحیه تی.

وئیسلام جودا ژ فان ههمی ری وریازان دینه کی خوداییه، دهست تېښه دانا
مرؤفان ژئ نه گرتیه، چونکی نهو خودان ژنده رکی پاراستیه، کو قورئانه، نهو
ژنده ری خودی د دهر حقی دا دییژت: ﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾
(الحجر: ۹) یه عنی: هندي نهمین مه قورئان نینایه خواری، ونهمین بو ری
پاریژفان.

ب کورنی:

ب کورتی دی بیژین: ئیسلام سه دی سه د مهنه ج وریازه کا خوداییه، د بیر
وباوهرین خو دا، د پهرستن وعیاده تی دا، وئاداب ونه خلاقی دا، و د شریعه تین
خو ژی دا.. د فان ههمی لایان دا نهو ژ گوتنا خودی دئیته وهگرتن، وسونه تا
پیغه مبه ری -سلاف لی بن- کو شروقه کرن وروهنکرنه بو قورئانی، و ژ فی ژنده ری
دهرکه فت که سی ماف نینه، نه چو خه لیفه وسولطانان، ونه چو زانا وفه قیه
وموجته هدان، ونه چو مة جمه ع وکونگره ونه نجو مهنان، ماف نینه تشته کی
ژ قورئانی وسونه تی کیم بکه ت یان زیده بکه ت.

سالۆخەنى دووئ مرۆفایه‌نى (نسانیه‌ت)

سالۆخەتى دووئ ژ سالۆخەتین ئیسلامی سالۆخەتى مرۆفایه‌تیه، یی کو ب عەرەبى دبیژنى: (نسانیه‌ت)، وئىسلام ب (نەزعا) خو یا مرۆفایه‌تى یا ئاشکەرا د بیر وباوهر وعیبادەت وشریعه‌تین خو دا، وئەفە یا غەریب نینه ئەگەر ئەم ل بیرا خو بینین کو ئیسلام دینه‌که بو مرۆفی هاتیه، وئارمانجا وی مرۆفە.

د نافه‌را خودایى ومرۆفایه‌نین دا:

د سالۆخەتى ئیکى دا مه‌گوتبوو: خودایى (ره‌بانیه‌ت) ئیک ژ سالۆخەتین ئیسلامیه‌، وده‌مى نوکه ئەم دبیژن: مرۆفایه‌تى (نسانیه‌ت) ژى سالۆخەتە‌کى دى ژ سالۆخەتین ئیسلامیه‌، به‌لکى هندەک کەس هەبن هزر بکەن قى گوتنا مه‌ هەقدژى تیدا هیه؛ چونکى ل به‌ر وان وه‌یه ئەف هەردو سالۆخەتە دژى ئیکن، وه‌بوونا ئیک ژ وان د تشتە‌کى دا پامانا نه‌بوونا یی دى دگه‌هینت، یه‌عنی: تشتە‌ک ئەگەر یی خودایى بت، مرۆفی چو بار تیدا نابت، وبەر وفاژى قى چەندى ئەو تشتى مرۆفایه‌تى بت دقیت یی خودایى نه‌بت!

وقى هزرى چو بناخه‌یین دورست بو نینن، وسەرەکانیا خەله‌تیی ژ هندى دئیت ئەف کەسه هزر دکەن (خودى) و(مرۆف) هەفکویفین هەقدژى ئیکن، وراستى ئەوه خودى ئافرانده‌رى گەردوونى وپتەبه‌رى ویه، ومرۆف چیکریه‌کى خودان جه‌ه‌کى تاییه‌تە د قى گەردوونى دا، وئەوئ ئەف جه‌ئى تاییه‌ت دابه‌ وی هەر خودیه‌، وئىسلام د گەل کو د ئارمانج وسەمتا خو دا رېباز ومەنەجه‌کى خوداییه، ئەو دیسا د ئارمانج وسەمتا خو دا یی مرۆفایه‌تیه ژى.

وئاشکه راکرنا قى گوتنى يا ب قى رهنګيه: راسته ئيسلام ژ ژيډه راکى
 (خودايى) دښته وەرگرتن، بهلى نهوى قى مهنه جى ژ ژيډه رى وەر دگرت و د ژيانا
 خو دا دکهت واقعه کى بهرچاډ (مروقه)، لهو مروقى د بنه مایتن قى مهنه جى دا
 جهه کى بلند و ب قه در هه يه. . وده مى ئهم ديترين: ئيسلام مهنه جه کى خوداييه،
 مه عنا وى نهوه ئيسلام دخوازت خودى ئارمانج وژيډه ر بت، وده مى ئهم ديترين:
 نيک ژ سالوخته تين ئيسلامى مروقا يه تيه، مه عنا وى نهوه يى مه قصود ب قى
 چهندي مروقه، لهو دښت مروق يى نازاد ويى جابى وخودان دهور بت د قى ژينى
 دا.

ودى ئهم ديترين: دښت مروق يى نازاد ويى جابى وخودان دهور بت، دو
 مه سه له دښنه پيش:

يا نيکى: هه لوبستى مروقى بهرانبهر قه ده را خودى.

يا دووى: عه قلى مروقى بهرانبهر وه حيا خودى.

قه در و مروق:

نيک ژ بناخه يين باوه رى د ئيسلامى دا باوه ريا ب قه ده را خوديه، کو مروق
 باوه رى بينت کو هه ر تشته کى چى دبت يى خوش بت يان يى نه خوش بت،
 ب قه ده ره کا خودايى چى دبت، بهلى يا دورست نهوه نهف باوه ريه نيکا هند
 ژ مروقى چى نه کهت وى هه لوبسته کى سلبى ژ کارکرنى هه بت، ئيمام (ئه حمه د)
 فه دگو هيزت کو جاره کى صه حايه کى پسيار ژ پتغه مبه رى -سلاف لى بن- کر:
 نه رى نهو کارى مروق دکهت به رى هنگى هاتيه نقيسين يان ژ نوى دى نيته
 نقيسين؟ وى گوت: به رى هنگى نهو يى هاتيه نقيسين، وى صه حايى گوت: پا
 قيچا کارکرن بو چيه؟ پتغه مبه رى -سلاف لى بن- گوت: نه. . کارى بکه ن،
 چونکى به رى هه ر نيکى بو وى کارى دښته دان يى نهو بو هاتيه ئافران دن.

(وعینایه ته کا مه زن) ب مه سلا مروقی هاتیه دان، و د گه له ک ژ وان عیبادت وشریعتان ژی دا یین ئیسلامی کرینه بناخه وستوین بو خو، وگرنگیه کا زیده پی دای، نه گهر ئهم بهرئ خو بدهینی دئ بینین ئهم د جه وهه ری خو دا د(ئینسانینه)، ویهسی مه یه ئهم ل فیرئ زه کاتئ بکهینه نمونه، ئهوا مروث تیدا دبه میحوه ری سهره کی، پشکه کا مالی ژ مروقی دهوله مه ند دئیته وهرگرتن و ل مروقی هه ژار دئیته زفراندن..

ژ بلی گه له ک عیباده تین دی ژی یین کو ژ لایئ خو یئ ئینسانی نه دفالا، وهکی نفیژئ ئهوا گیانی (جهماعی) د ناڤ کورپن جفاکی دا ب هیژ دئیت، یان پرژئ ئهوا ئیراده یا مروقی ب هیژ دئیت، وئیکا هند ژئ چی دکهت ئهو ئحساسئ ب نه خوشیا مروقی برسی بکهت.

وئیسلام د ئاداب وئه خلاقین خو ژی دا ههردهم بهرئ دویکه فیتین خو دده ته وان ره وشتان یین قهنجیئ وپه یوه ندیئ جفاکی د ناڤ وان دا به لاف دکهت و ب هیژ دئیت، ونه بهس هنده بهلکی ئهو وان ئاداب وئه خلاقان وهک عیبادت دزانت، و مروقی پی رادیت ب خودان خیر دنیاست.

د نافهرا ئیسلامی وریازین نوکه دا:

وهکی د سالوخته تی ره بانیه تی ژی دا مه ئاشکه را کری ئهو ری بازین نوکه ل جیهانی ههین د دیتین خو یین هزری دا بو مروقی ل سهر دو پشکان دژیک جودانه:

پشکا ئیکئ: ئهو بیر وپوچوونن یین مروقی وهک (خودا) دنیاسن، یه عنی: سالوخته تین خوداینیی دده نه مروقی، ومافی دده نی ئهو وی تشتی بکهت یئ بهرژه وهندی وی یا کهسی یان ههتا یا کۆمئ ژی بت بهلئ د چارچووه یه کی بهرته نگ دا، وئهو ب قئ چه ندئ مروقی سه ره دای لئ دکهن تشتی وی بقییت بیژت یان بکهت.

پشکا دووی: ئەو لانه یێن وەسا بەری خۆ ددەنە مرۆڤی کو ئەو (حەیانەکی مۆتەطەوورە) ل درێژیا دیروکا د چەند قویناغەکان را بۆریە حەتا ژ قویناغا حەیانییەتی بەر ب قویناغا مرۆڤینی قە بلند بووی، و ل سەر قی بناخەیی ئەو سەرەدەریی د گەل مرۆڤی دکەن.

و ئیسلام د قی دەلیفەیی خودان دیتنەکا ناڤنجیە، ئەو مرۆڤی ھند بلند ناکەت کو بگەھینتە مەقامی خوداییی، ھەر وەسا ئەو وی ھند نزم ژ ناکەت کو بگەھینتە مەرتەبا حەیانان، مرۆڤ -ب دیتنا ئیسلامی- چێکریەکی خودان قەدرە، خودی ئەو ب عەقڵی و ئیرادەیی ژ چێکریان جوداگری، ودانایە سەر عەردی دا ئەو ب کاری جیگری و (ئستخلافی) رابەت، و ژ بەر کو ئەو -ژ لای خۆی قە- ب عەقڵی و علمی و ئیرادەیی ھاتە خەلاتکرن، و ئەو ب جوانترین پەنگی ھاتە ئافراندن، ئەو ب پیش ملیاکەتان ژ کەفت، و خودی (خیلافەتا د عەردی دا) دا وی وفەرمان ل ملیاکەتان کر کو ئەو خۆ بۆ وی بچەمین. و ئەمر کر ھەر تەشتەکی ل عەردی و عەسمانان ژ ھەمی بۆ وی (موسەخخەر) ببت، و د خزمەتا وی دا بت، و ئەڤ تەسخیرکرنە یا قورئانی ب خۆ بەحس ژ کەری، دو پامانین مەزن دگەھینت:

یا ئیککی: ئەو ھیز و (طاقتین گەردوونی) یێن ھەین ھەمی بۆ مرۆڤی ددورست و بەرھەشکری، لەو پیتقیە مرۆڤ کاری بکەت دا بشیت وان ل بەر خۆ ئاشکەرا بکەت، و بپختە بن دەستی خۆ.

یا دووی: مرۆڤ بناخە و سەییەدە د قی گەردوونی دا، لەو چێ نابت بۆ وی ئەو تەشتەکی د قی گەردوونی ھاتیەدان دا بۆ وی موسەخخەر ببت بۆ خۆ بکەتە خودا و پەرستنی بۆ بکەت.

و ژ بەر وی قەدر و ھایی مرۆڤی ل نک خودی ھەمی -وەکی ئیسلام دینت- ئیسلامی دەرگەھی خۆ نیزیککرنە بەر ب خودی قە بۆ مرۆڤی ئیکسەر قەگری،

وچو (واسطه) د ناقبهرا وی و خودی دا نه دانینه هتا نهو بشیت بگهته خودی، خودی د نایه ته کی دا بیژته پیغه مبه ری خو -سلا لى بن-: ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ﴾ (البقرة: ۱۸۶) یه عنی: نه گهر به نیین من پسیرا من ژ ته کر، نه ز یی نیزیکم، نه زد به رسقا وی دچم یی گازی من بکته.. ودا پتر راما نا نیزیکیی د هزرا مه دا ناماده بیت، خودی نه گوته پیغه مبه ری خو: نه گهر وان پسیرا من ژ ته کر تو بیژی: نه زنی نیزیکم.. نه! ههما وی ب خو به رسقا پسیرا وان دا وگوټ: نه زنی نیزیکم. یه عنی: ههر وهکی نهو یی دبیزت: ههوجهی ته ناکت تو به رسقی بدهی، ههما نه ز ب خو دئ به رسقی دهم، چونکی نه زنی نیزیکمی وانم!!

ل سهر قی بناخه یی ئیسلام ئعترافی ب (وه ساطه تا کهه نووتی) بو که سی ل سهر که سی ناکت، و مروقی ب چو گونه هین و (خه طیه تین خه یالی) فه گری نادهت هتا نهو ب وی چهن دئ هه ست ب بهقه مبونوا ب گونه هی بکته وخو ههوجهی ئیککی دی ببینت بیت ووی ژ وی گونه ها چو بناخه بو نه ههین رزگار بکته..

ئیسلام نه وهکی یه هوودییه تی مروقی ئیخسیری عه قلبیه ته کا ماددی وعونصری دکته، ونه ووهکی مه سیحیه تی ژیا نا وی یا رووحی ل سهر حسیتا ژ ده ستدانا عه قلی وی ئا فا دکته، ئیسلام چو هه قریکی د ناقبهرا رحی وعه قلی دا پهیدا ناکته.

ا بهر هه من فی ساله خه نی:

سالوخته تی مروقیه تی یی کو ئیسلام پی دئ ته نیاسین، سی (مه بده ئین ئینسانی) یین مه زن پیغه هاتینه، ئیسلامی نهو د نا ف خو دا هه وان دینه، وپاراستینه، و بهر قانی ژی کر به، نهو ههر سی (مه بده) ژی نه قه نه:

۱- مەبدەئى براينىا د ئىنسانىيەتتى دا:

قورئان گازىيى ئاراستەي مەرۋقان دكەت، ودبىئىت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَىٰ وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا﴾ (الحجرات: ۱۳) يەنى: گەلى مەرۋقان مە ھوبىن ژ نىر ومىيەكان ئافراندىنە، ومە ھوبىن كرىنە گەل ومللەت دا ئىيك ودو بنىاسن.. وئافراندىنا وان ژ نىر ومىيەكان (ئادەمى وحەووايى) ھندى دگەھىنت كو ئەو ھەمى برايتىن ئىيكن، نفسى وان چ بت، يان پەنگى وان، يان ھەتا دىن وبىر وبوچوونىن وان چ بن، وبرائىنى ھندەك ھەق وحقوقان ل سەر ھەردو برايان واجب دكەت.

۲- مەبدەئى يەكسانىا د ئىنسانىيەتتى دا:

وئەشە ل سەر مەبدەئى بۆرى دئىتە ئاڭاكرن، دەمى ئەم ھەمى برايتىن ئىيك بىن، دەيكا مە وبايى مە ئىيك بن، مەعنا وئ ئەو ھەسەك ژ مە ژ بەر ئەصل وفەصل وزمان ورەنگى خو ژ يى دى چىتر نىنە، وئەو يى چىترە يى تەقوايا وى پتر بت، بەلى خو ئەف چىترىا وى ژى نە د (حقوق وواجباتىن) وى يىن دىيايى دايە، بەرانبەر شەرىعەتتى ئىسلامى ھەمى ھەس وەكى ئىيكن، ئىمامى عەلى دەمى خەلىفە مىلى خو دا مىلى زەلامەكى جوھى وەكى ئىيك بەرانبەر قازىي دەولەتتى پراوەستىيان، ودویماهیى قازى ھەق بو زەلامى جوھى ئىخست؛ چونكى دەلىللىن خەلىفەى ب ھىز نەبرون، ھەر چەندە وى باش دزانى كو خەلىفە (ئىمامى عەلى) درەوى ناکەت!

۳- مەبدەئى ئازادىا مەرۋقى:

مادەم مەرۋف ھەمى برايتىن ئىيكن، وئەو د خوشىيرنى دا ب وان مافان يىن وان ھەين ئەو دىەكسانن، مەعنا قى ئەو وان مافى ئازادىي د بىر وباوەر وژىنەكا سەربەست دا ھەيە، ھەر ئىيكي ماف ھەيە ئازاد بژىت بىي پەنگى وى، يان نفسى

وی، یان ئەزمانی وی، یان دینی وی، بێتە ئەگەر کو ئازادی ژنی بێتە ستاندن،
 وەرژا کوپێ والیبی مصری عەمری کوپێ عاصی دارەک ل کوپێ هەژارەکی قەبلی
 یی فەلە دای، ووی گازندەیا خو گەھاندیە خەلیفە ی ل مەدینە، خەلیفە ی کو
 عومەر بوو، گۆتە کوپێ هەژاری قەبلی: تو ژێ دارەکی بدانە کوپێ ئەمیری وەکی
 وی دانایە تە، وپاشی گۆتە ئەمیری و کوپێ وی: کەنگی هەوە خەلک بو خو کرینە
 عەبد، وئەو ژ دەیکێن خو یێن بووین ئازاد؟!

بەلێ.. عومەر ب قنی گۆتە خو دیتنا ئیسلامی بو مروۆشی د چەند پەشقەکاندا
 کۆم دکەت، مروۆف دەمی ژ دەیکا خو دبت یی ئازادە، وچی نابت بو ئیکی ئەگەر
 خو کوپێ ئەمیری بت یان ئەمیر ب خو ژێ بت، وی بو خو بکەتە عەبد، چونکی
 ئەو مروۆفەکی فەقیرە، یان ژ دینەکی دیە، یان ب ئەزمانەکی جودا دناخت.. هەر
 کەسەکی ب ناخی ئیسلامی باخت، وباوەریی ب ئازادیا مروۆشی نەئینت، پشت
 راست بێژنی: تومروۆفەکی درەوینی!!

سالۆخه نى سىيى (شموليه تى)

سالۆخه تى سىيى ژ سالۆخه تىن ئىسلامى (شموليه تى)، وئەف سالۆخه تى
ژى ئىسلامى ژ وان بىر وبۆچونىن دى جودا دكەت يىن مرقى بەرى ونوكە ژى
نياسين، قىجا شموليه تى چيه؟ ومه بهست ب گوتنا مه چيه ده مى ئەم دىيژين:
ئىسلام دىنه كى شامله؟ قى چەندا هە د قان بەرپەرتن بىن دا دى زانين..

پامانا شموليه تى ئىسلامى:

مه بهست ب (شموليه تى) د سالۆخه تىن ئىسلامى دا ئەوه مه دقېت بىژين:
ئىسلام دىنه كە جودا ژ هەر دىن وبىر وبۆچونە كا دى ژينى هەمىي قەدگرت، وئەو
شريعە تەكە خۆل توخوبىن دەمى وجهى ناگرت؛ چونكى ئەو پەيامەكە بۆ هەمى
جە- وهەمى دەمان، وگازبەكە بۆ هەمى (جىلېن مرقان) ژ هەمى گەل ومللە تان
دئىتە ئاراستە كرن، نە وهكى گازىن پىنغەمبەرتن دى ئەوېن بۆ جىلەكى يان
مللە تەكى دها تنە هنارتن. خودى دىيژتە پىنغەمبەرى ئىسلامى -سلاف لى بن-:
﴿قُلْ يٰٓأَيُّهَا النَّاسُ اِنِّى رَسُوْلُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا﴾ (الأعراف: ١٥٨) يەعنى: ئەى
موحه مەد تو پىژە مرقان: گەلى مرقان ئەز پىنغەمبەرى خودىمە بۆ هەوه
هەمىان.

و ژ قى گوتنا بۆرى بۆ مه ئاشكەرا دبت كو شموليه تى ئىسلامى گەلەك
لايان قەدگرت، ژ وان لايان:

١- ئەو شاملى هەمى لايىن مرقىه: ومەخسەدا مه ب قى گوتنى ئەوه
ئىسلام ب پەياما خو مرقى وهك چىكربەكى (موتەكامل) دئاخىقت، يەعنى ئەو

په یاما ههمی مروځی یان مروځی ههمیپیه: رها وی، عهقلی وی، لهشی وی، ووژدان وئیرادهیا وی، ئیسلام مروځی وهک (وهحدیهکا پیکهاتی) دبینت، وئهو -جودا ژ هندهک دینین دی- مروځی ناکهته دو لا: لایئ رووحی، یئ پهیوهندی ب دینی څه ههی، وئهی بکهته تابعی زهلامین دینی، ولایئ ماددی، یئ سهرهست ژ کارتیکرنا دینی، بهلکی یئ څالا خو ژ خودئ وباوهریئ ژی!

ئیسلام مروځی چیکریهکی ئیکگرتی دبینت، یئ رح تیدا ژ ماددهی ومادده ژ رحی جودا نهبت، لهو نارمانجا وی دځیت ئیک بت، وبهری وی ل ئیک ریکي بت، و ب ځی چهندی مروځ د ناڅهرا دو بوچوونان دا پهریشان نابت. د گهلهک دینان دا لایئ رووحی یئ مروځی ب تنی ل بهرچاڅ دئپته وهرگرتن، لهو مروځ دپته زهلامی ئاخړهتی ب تنی، ودنیایئ ههمی ب پشت گوډ څه لی ددهت، ومروځی ب ځی رهنکی بت ب کیر هندئ ناییت (ئستخلاف د عهردی دا) بو وی بیتهدان، و د هندهک دین وبوچوونین دی دا لایئ مروځی یئ ماددی ب تنی دئپته دیتن، لهو مروځ ل نک وان دژیت بی دین، وئف مروځه ژی نه ئهوه یئ ب کیر (ئستخلافی) دئپت..

د ئیسلامی دا دیتن یا ناڅنجیه، د نایهتهکی دا خودئ موسلمانن فیتری ځی دوعایئ دکهت کو ئهو بیژت: ﴿رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً﴾ (البقرة: ۲۰۱) یا رهبی تو د دنیایئ وئاخړهتی دا قهنجیی بده مه. مهعنا د ئیسلامی دا دنیا وئاخړت ژیک جودا نابن.

۲- وئهو شاملی ههمی قوبناغین دهمی ژیی مروځیه، ههر ژ زاروکیینا وی وحهتا ئهو مهزن دبت، ودپته مروځهکی کامل، وپاشی پیر ژی دبت، وحهتا دموت، وئهو د څان ههمی قوبناغین ژیی وی دا مهنهجهکی پیکهاتی وتمام دنهخشینت، یئ کو خودئ پی رازی.

۳- وئیسلام دینه که شاملی ههمی لایتن ژیانن ب خو ژبییه، وئو لایه کی ژینا مروقی ل سهر حسبیا لایه کی دی ژ بیر ناکهت، وئو د ههمی لایان دا مروقی بیی هیدایه تا خودی ناهیتل، چ لاین رووخی بت یان یی ماددی، وئو لاین ماددی یی سیاسی بت یان یی ئابوری و جفاکی بت، یان یی هزری وزانستی بت.. وئیسلام دنیا به کا بی دین و دینه کی بی دنیا نانیاست، وئو ژینن ناکه ته دو لایتن ژیک جودا وهه قذژ: لاین دینی ولاین دنیا یی.. وهکی هندهک دینین دی دکهن!

شموولییه تا نه عالیمین ئیسلامی:

شموولییه تا ته عالیمین ئیسلامی د چار لایان دا به رجاف دبت، وئو لا ژی نه نه نه:

۱- شموولییه تا عه قیده یا ئیسلامی:

وعه قیده یا ئیسلامی ب شموولییه تی دئیتته سالو خدان چونکی ئو ههمی مهسه له بیین مه زن د قی هه بوونی دا شروقه دکهت، مهسه لا خودایه تی، مهسه لا گهردوونی، مهسه لا مروقی، مهسه لا پیغه مبه راتی، مهسه لا دویمه یا گهردوونی و مروقی.. ههر وه سا چونکی ئو د بنه جه کرنا بنا خه یین خو دا پال ناده ته سهر ههست و (عاطفه) و وژدانن ب تنن، به لکی ئو پال دده ته سهر عه قلی و ده لیلین وی ژی، لهو عه قیده یا ئیسلامی ژ گه شاتیا عه قلی و گهرما دلی دهر دکه قت.

۲- شموولییه تا عیباده تی ئیسلامی:

عیبادهت د ئیسلامی دا کیانی مروقی ههمی قه دگرت، و موسلمان په رستنا خودی ب نه زمانی ب تنن یان ب لهشی، یان ب دلی، یان عه قلی ب تنن ناکهت، به لکی ئو ب وان هه میان پیکقه عیباده تی دکهت، و عیبادهت ب دیتنا ئیسلامی نه ب تنن هندهک (طقووسن) و (شه عارن) د ناچه را عه بدی و خودی دا ل په رستگه هی دئینه کرن، به لکی ههر کاره کی ب مفا بت بو جفاکی، ئیسلام حسیت دکهت عیبادهت.

۳- شمولییه تا ئه خلاقى ئیسلامی:

ئه خلاقى ئیسلامی لایهک ژ لایین ژینا مروقی نه هیلايه، چ لایى رووحي بت، یان یی لهشی، یی دینی بت یان یی دنیا یی، یی عقلی بت یان یی عاطفی، ئه گهر مه نه جه کی پاک بۆ دانه نابت.. ئیسلام لهشی مروقی ل سهر حسبیا رحى (ئیهمال) ناکهت، ههر وهسا ئهو رحى ژى ژ بهر لهشی ب پشت گوهر شه لی نادهت، هه قه ژیی نائیخته نا بهرا مافین تاکه کهسی و په یوه ندیین جفاکی و خیزانی، و د ئیسلامی دا گه لهک ئه خلاق هه نه په یوه ندی ب جفاکی شه هه یه، ب سهر دهریا مروقی شه د گهل گهردوونی، ژینگه هئ، حه یوانه تی، وههر تشته کی دی یی د گهل وی ل سهر قى عهردی هه ی..

۴- شمولییه تا شریعه تی ئیسلامی:

و شریعه تی ئیسلامی شاملی وان په یوه ندیانه یین مروقی وهک تاکه کهس ب خودایی وی شه گری دهن، ههر وهسا ئهو شاملی وان په یوه ندیانه ژى یین مروقی ب خه لکی شه گری دهن، و د فقهی ئیسلامی دا گه لهک ئه حکام ل دۆر ره فتاری تایهت ویی گشتی یی مروقی هه نه، (ئه حوالین شه خصی) درپک وپیکن، (ته شریعی جینائی) یی ریکخستیه، و (ته شریعی دستووری وئیداری و مالی) یی دهوله تی ژى، وحه تا (قانونا دهولی) ژى د شریعه تی ئیسلامی دا یی دیار کربه.. مه عنا شریعه تی ئیسلامی تشتهک نه هیلايه په یوه ندی ب ژینا مروقی شه هه بت ئه گهر ب باشرین په نگى ریک وئیک نه کربت.

۵- شمولییه تا پیگیریا ب ئیسلامی

د گهل قى هه می شمولییه تا ئیسلامی، شمولییه تهک ژ لایى موسلمانى ب خو ژى شه هه یه، ئه و ژى ئه وه موسلمان د قییت پیگیریی ب ئیسلامی هه میی بکهت، هه میی وهرگرت یان هه میی بهیلت، و د ئیسلامی دا نینه مروق باوهریى ب هنده کی بینت و ب هنده کی نه ﴿يَتَأْتِهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اَدْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَآفَةً﴾.

سالوځه ننۍ چارې نافنجیانې (وهسه طبیعت)

سالوځه ننۍ چارې نافنجیاتیه، نهوئ ب عهره بی دپیژننۍ: (وهسه طبیعت)،
وئغه ژې ټیک ژ سالوځه ننۍ ئیسلا مییه، وهندهک جاران دهریرین ژ ځی
سالوځه ننۍ ب ناځی هه ځسه نگیی (تهوازونۍ) دئیته کرن.
ځیجا مهبهست ب نافنجیاتیا ئیسلامۍ چیه؟ وچاوايه دهمۍ ئهم دپیژننۍ:
ئیسلام دینه کۍ نافنجیه، وئو هه ځسه نگیی دپارټرت؟ د ځی بابته ننۍ دا ځی چه ننۍ
دی زانین..

پامانا نافنجیانیا ئیسلام:

نافنجیاتۍ -وهکی ناشکرا د زمانی دا- نهو مړوډ د نیفا دو لایین بهرانبهر
یان هه ځدژ دا پراوه ست، ودهمۍ ئهم دپیژننۍ: ټیک ژ سالوځه ننۍ ئیسلامۍ نهو
نهو دینه کۍ نافنجیه، مهنا وئ نهو د وان مهسه له یان دا یین دو لایین بهرانبهر
هین، لایه کۍ (ئيفراط) تیدا ولایه کۍ (تفریط)، ئیکۍ شديای وئیکۍ سست،
ئیکۍ توند وئیکۍ خاف.. ئیسلام هه ولویسته کۍ نافنجی ودرگرت، نه ب تمامی
ب ځی لایۍ دا دچت، ونه ب تمامی ب لایۍ دی دا، وئو ب ځی چه ننۍ
هه ځسه نگیی دپارټرت. وئغه به ب کورتۍ لایه کۍ مهنا یا وئ نایه ننۍ یا خودایۍ
مهزن تیدا دپیژننۍ: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾ (البقرة: ۱۴۳) ب ځی
په نگی مه هون کره نوممه ته کا نافنجی.. نافنجی د هر مهسه له یه کۍ دا یا
توندی ژ لایه کۍ ځه که فتیۍ وسستی ژ لایه کۍ دی ځه، وهکی دئ بو مه ناشکرا
بت.

وبه لکی که سهک ههبت هزر بکهت ئەفه کارهکی ب سانا هیه، و د شیا نا ههز
 مروڤه کی دا ههیه ئەو ڕێبازەکی بدانت یا نا فنجی بت، و ئەو ب خو وەسا نینه،
 گەلەک یا ب زەحمەتە بو مروڤی ئەو بشیت ب عەقڵی خو یی سنۆردای، و عەلمی
 خو یی کیم کارهکی هۆسا بکهت، ب تاییه تی ئەگەر ئەم ل بیرا خو بینینه فه کو
 مروڤ نەشی ب ئیکجاری خو ژ بن پێهست و گفاشتنا هەز و مەیل و ههوا یی
 نەفسا خو بینته دەر، و باشتەین دەلیل ل سەر قی گۆتئی ئەو ڕێباز و دیتن و بوچوون
 یین مروڤی ل درێژیا دیروکا خو داناین و کار پی کری، و دیروکی شاهدهیی دای کو
 ئەو د قالا نەبووینه ژ (ئیفراطی) یان (تەفریطی)، لەو ڕۆژ بو ڕۆژی گوهورین
 و (تەعدیلاتین جەذری) ب سەر دا هاتینه.. نە وەکی وی مەنەجی یی خودی
 دانای ئەو ژ بەر کو ژ لایئ دانەرەکی شارەزا فه هاتیە دانان (کو ئافراندەری
 مروڤی و گەردوونییه) ژ (ئیفراطی) و (تەفریطی) هەردوووان پاراستی مایه و چو
 ههوجەیی ژ ب گوهورین و (تەعدیلاتان) نەبووینه.

١ مفایین وەسەطییە ئی:

ئەف گەردوونا ئەم تیدا دژین، ژ عەردی حەتا عەسمانی، ئەگەر ئەم هزرا خو
 تیدا بکە دئ بینین دیاردا وەسەطییەت و هەفسەنگی تیدا یا ئاشکەرایه، ڕۆژ،
 عەرد، هەیف، و هەمی ستیرین دی، ل دویف سبستەمەکی ڕیک و پیک، ب ڕێفه
 دچن، بئێ هەفسەنگیا خو ژ دەست بدەن، و لەشی مروڤی ب خو حەتا ژبنا خو
 بپارێژت وی ههوجەیی ب هەفسەنگی و (تەعادولی) هەیه، چ د ناڤهرا بەردان
 و هەلکێشانا بای دا بت، یان د ناڤهرا عەقڵی و دلی دا بت، یان د ناڤهرا رحی
 و ماددە دی دا بت، و حەتا دویمایی ژ فان لایین بەرانبەری ئیک.. و ئەگەر مروڤ
 بەری خو بدەتە سیستەمی هەفسەنگی و نا فنجیاتیی و ئەو دەوری ئەو د بیاتی هزر
 و بێر و ڕێبازان دا دگێرت، دئ بینت ئەو یا قالا نینه ژ هژمارەکا مفایین مەزن،
 و ل ڤیری ئەمدی هەندەک ژ وان مفایان دەسنیشان کەین:

۱- ناقنجیاتی دادیی ب جه- دئیت:

چونکی ئەو ناھیلەت مەرۆف ب لایئ توندیی ڤه بچت، هەر وەسا ناھیلەت مەرۆف کاری ب خەمساری و سستیئ ژێ بکەت، ناھیلەت مەرۆف د بیر و باوەرێن خۆ دا یئ زێدە شەپای و دژوار و هەشکەت، هەر وەسا یئ زێدە نەرم و خافەت، و ئەڤەیه دادی و عەدالەت، و دادی بابەتەکی ژ هەمی وئ پەیا ما نەمرە یا حەتا حەتایی بۆ مەرۆڤی هاتی، چونکی ب دادیی عەرد و عەسمان دئینە راگرتن.

۲- د ناقنجیاتی دا ئستقامە هەیه:

و (ئستقامە) یان خۆراگریا ل سەر ڕیکا راست خودانی ژ لادانی و دووبەهفتنا مەیل و هەوایی نەفسی دپارێژت، هەر وەسا ئەو وی ژ دویرکنا ڕێکی ژێ ددەتە پاش.. و ئەگەر ئەم دو خالین بەرانبەر ئێک بینینە بەر چاڤین خۆ و گەلەک خێچان ژ ڤی خالی بگەهینینە یا دی، مسۆگەر ئەو خێچا راستەت دئ یا ژ هەمیان کورتتر و ناقنجیتەر، و ئەوئ دووبەهفتنا وئ خێچی ژێ بکەت ژ هەر ئێکی دی زویرتەر دئ گەهتە ئارمانجی.

۳- ناقنجیاتی نیشانە باشیی و خێریه:

ئەڤە د مەسەلین ماددی و مەعنەوی ژێ دا.. بەرئ خۆ بدئ دەمی کۆمەکا مەرۆڤان دگەهە ئێک ئەو مەزنی خۆ، یان مەرۆڤی ئەو دبینن ژ هەمیان چێتەر، دئێخنە نیڤا خۆ، و د مەسەلین مەعنەوی ژێ دا ئەو تەشتی ناقنجیەت ئەو یئ باشتەر، بەرئ خۆ بدە (بەخیلی) یئ و (تەبذیر) یئ ئەو تەشتی دگەهتە د ناڤەری دا ب خێرتەر، (ترسینۆکی) و (تەهەووری) .. و هتد.

۴- ناقنجیاتی یا ئەمین و ب هێزە:

یا ئەمینە چونکی ئەو کەسی ل جەهکی ناڤیەت ئەو ب وان یئ پاراستیه یئ ل دەور و بەرین وی، و یا ب هێزە چونکی ئەو سەنتەرئ سەرخۆیی و شیانئ، کانئ چاوا گەنجینی دگەهتە د ناڤەرا زارۆکینی و پیراتیئ دا..

نافنجياتيا ئېسلام:

ژ بهر شان ههمى مفايىن د نائفجياتيى دا ههين يا غهريب نينه ئهم قى نائفجياتيى د ههمى لايىن ئېسلامى دا ببينين، و ل قيرى ب كورتى دى بهحسى هندك روپين نائفجياتيا ئېسلامى بهرچاڅ كهين..

۱- ئېسلام د عهقيدهيا خو دا يا نائفجيه:

يا نائفجيه د ناقبهرا وان كهسان دا يىن باوهريا خو ل سهر چيشانوك (وخورافاتان) ئاڅا دكهن، ووان كهسپن ماددى يىن باوهريى ب وى تشتى ب تنى دئينن يى ئهو ب چاڅ دبينن، چونكى ئهو باوهريا خو ل سهر بناخهياى دهليلين عقلى وهتجهتپن (قهطعى) ددانت، ويا نائفجيه د ناقبهرا وان كافران دا يىن (ئينكارا) خودى دكهن، ووان (موشركان) يىن عهبدينيا دار وبهر وچنل وگولكان دكهن، ويا نائفجيه د ناقبهرا وان دا يىن (طهبيعهتى) ل شوينا خودى ددانن وسالوخهتپن عهقلدارانه ددهنى، ووان يىن حسپب دكهن (طهبيعهتى) چو ههيوون بو نينه وئهو (وههمكه) ل بهرچاڅپن مه وهكى حهقيقهتهكى ئاشكهر دبت، و د ناقبهرا وان دا يىن سالوخهتپن خوداينپى ددهنه مروقى ب گشتى، يان هندك مروشان ب تايبهتى وهكى پيغهمبهر ووهليان، وئهوين باوهريى ب جهبريهتى دئينن وههر ئيرادهيهكا ههبت ژ مروقى دستپنن، وقهدر وبهاى پيغهمبهر وچاكان ناگران، ووان درهوين دهرتيخن.

د عهقيدهيا ئېسلامى دا دپتنهكا نائفجى بو عقلى ههيه، د ناقبهرا وى دپتنى دا يا عقلى دكهته ژپدهرى ئيكانه يى زانينا راستيان، ووى ديتنا باوهريى ب ئيلهامى وكهشفى دئينت وعقلى (لهغوو) دكهت. ئېسلام باوهريى ب عقلى دئينت، وبهرى وى ددهته هزركرنى، و ب هندى رازى نابت ئهو د جهـ دا هشك ببت، وخو بهيلته ب هيشيا چاڅليكرن وتهقليدى قه، ئېسلام باوهريى ب وهجيا خودى دئينت، وعقلى بو دكهته دهليل.

۲- ئىسلام د عبادەتان دا يا نافئجيه:

يا نافئجيه د ناقبەرا وان دینان دا یین لایى (رهبانی) ژ عبادەتین خو ھاقتیه دەر، وهکی بوذیهت، ووان دینان یین (رهبنی) وپشتدانا ژینى بو خو کره مهزترین عبادەت، وهکی مهسیحیهت، ئىسلام کرنا هندەک عبادەتین دەسنىشانکری وهکی نفیژى د رۆژى دا، ورۆژى د سالى دا، وحەجى د عەمرى دا، ژ موسلمانى دخوازت، دا ئەو هەردەم ب خودى فه یی گریدای بت، و د گەل هندى ژى ریکى ددهته وی ئەو کارى بو دنیايا خو ژى بکەت، چونکی ب دیتنا ئىسلامى د شیان دایه مروث دینی و دنیاى پیکفه ب پئقه بیهت، خودى دیژت:

﴿فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (الجمعة: ۱۰) ئەگەر نفیژ ب دویماهی هات هوین ل عەردى بەلاف ببین، و ژ رزقى خودى بخوازن، وگەلەک زکری خودى بکەن، دا هوین ئیفلەحی ببین. یهەنى: دەمەک بو کرنا نفیژی، و دەمەک بو خواستنا رزقیه، و د هەردو دەمان دا دقیت خودى گەلەک ل بیرا مروثى بت.

۳- ئىسلام د ئەخلاقى دا يا نافئجيه:

د ناقبەرا وان دا یین هزر دکەت مروث دقیت وهکی ملیاکەتان بت، چو جارن خەلەتى ژى پەیدا نەبت، و د ئەخلاقى خو دا یى (مەعصوم) وى گونەه وخەلەتى بت، ووان یین مروثى وهکی حەیانەتى دهرمپەرن، وژى دخوازن ئەو وان تستان بکەت یین نه ژ هەژى وی.. مروث ب دیتنا ئىسلامى چیکریهکى خودان رح وشەهوەته، ووی بەرههفی هەیه یى چاک بت وى خراب بت، ویا پیتقى ل سەر وی ئەو ئەو نەفسا خو پاقر بکەت.

وئىسلام د دیتنا خو دا بو راستیا مروثى يا نافئجيه د ناقبەرا وى دیتنى دا يا مروثى حسیب دکەت رحەکا بالا نزم بووی و د ناف لەشى دا هاتیه گرتن، و ئەو رح جارهکا دی پاک و بلند نابته فه هەتا مروث لەشى خو عەزاب نەدەت،

ودهکې بورهومی دبینن، ووی دیتنا ماددی یا مروځی حسیب دکهت لهش ب تنی، لهو ری ددهتی نهو وی تشتی بکهت یی بولشی خوش بت، نهگهر خو نهو تشت یی نهخالقی نهبت زی.

ونهو د نهخالقی خو دا یا ناقنجه د ناقبهرا دیتنا وان کهسان دا یین باوهریی ب ناخرهتی نهینن وندیای حسیب دکهن ههمی تشت، لهو ژ دنیای پتفهتر وان نارمانجهکا دی نینه، ووان یین دنیای ژ حسیبین خو دیننه در، وخو ژ خوشیین وی بی بار دکهن، نیسلام دنیای حسیب دکهت جهی توفچینی بو ناخرهتی، ویی دنیای ژ دهست بدهت نهشیت ناخرهتی زی ب دهست خو بیخت. نیسلام ژ کاری وان کهسان رازی نابت یین خوشیین دنیای ل سهر خو حرام دکهن، و ژ کاری وان کهسان زی رازی نابت یین ژ خوشیین دنیای پتفهتر تشتهکی دی نهزانن.

۴- نیسلام د تشریعی دا یا ناقنجه:

نیسلامی د مهسهلا حالالکرن وحرامکرنی دا شریعتک ومه نهجهکی ناقنجی هیه د ناقبهرا وان دینان دا یین (نیسرافی) د حرامکرنی دا دکهن، ووان دینان یین (نیسرافی) د حالالکرنی دا دکهن، د نیسلامی دا حالال وحرام ههنه، بهلی حالالکرن وحرامکرن نه ژ ماف و(صلاحياتین) مروځینه، بهلکی نهو ژ مافین خودییه، و د ههمی شریعتین خو دا یین په یوهندی ب خیزانی وجفاکی ودهولهتی شه هه نیسلام یا ناقنجه.

ژ پوینن هه فسهنگیا نیسلامی:

ول قییری هم دی بهحسی دو رویان ژ پوینن هه فسهنگیا نیسلامی کهین، نهو زی نه فنه:

۱- هه فسهنگی د ناقبهرا رحی وماددهی دا:

د دیروکا مروځی دا گلهک دین وهزر ویر هاتینه خه ما وان یا سهرکی نهو بوویه لای ماددی ب تنی ژ مروځی تیر بکهن، بیی ل لایهکی دی یی مروځی

بژړن، وئشټ بډوونونه دېته نه گهرا هندۍ مروټ کل ومل بېته پالهيۍ دنيايۍ، وهه مۍ کيشان وپيشانين خو ب تهرازيۍ وي بکته، قورئان بو مه به حسۍ مروټه کي ژ فان په ننگه مروټان دکته ودبيژت: ﴿وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ قَالَ مَا أَظُنُّ أَن تَبِيدَ هَذِهِ أَبَدًا﴾ وَمَا أَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً وَلَئِن رُّدِدْتُ إِلَىٰ رَبِّي لَأَجِدَنَّ خَيْرًا مِّنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٥﴾ (الكهف: ٣٦-٣٥) وئشهيه نه نجامۍ غوروورا ب دنيايۍ بهرۍ مروټۍ دده ته نه باوهرۍ ئينانا ب ئاخره تي.

و ل لايۍ بهرانبهر ژۍ هنده کيڼ دۍ هاتن ب دېته نکا نرم بهرۍ خو دانه دنيايۍ وهزکرن هنگۍ مروټ ب نک خودۍ شه بلند دېته دده مۍ دنيايۍ ژ حسيتيڼ خو دئينته دهر، ودېته (رهبن)!

ئيسلام هات ئشټ ههر دو بډوونين ژيک جودا وهه قدژ لادان، وړيکه کا ناڅنجۍ د ناڅهرۍ دا دانا، وټيگه هشتنه کا دورست بو پاستيا مروټۍ وراستيا دنيايۍ ل بهر سنگۍ مرځۍ دانا، وئاشکرا کر کو مروټ چيکريه کۍ پيکهاتي ه ژ طبيعه ته کۍ دوتا، ژ رحۍ ولهشۍ، رح ئهوا بوويه ئهوا نه پيني وسرا خودۍ کريه د لهشۍ مروټۍ دا؛ نه دا تيدا بېته گرتن وعه زابدان، بهلکۍ دا ژيني بده تي، وژين نه سجنه که مروټ پي هاتي ه جزادان، بهلکۍ ئهوا نعمه ته که بو مروټۍ هاتي ه دان دځيت مروټ شوکرا خودۍ سهر بکته.. و ل وي دده مۍ قورئان بهرۍ مه دده ته باوهر يا ب ئاخره تي وکارکرنۍ بو پوژا دويماهيۍ، ئهوا داخوازي ژ مه ناکه ت ئه دنيايۍ ژ حيسابا تين خو بهاڅيژين، بهلکۍ ئهوا بهرۍ مه دده ته هندۍ ئه م کارۍ بو دنيايۍ ژۍ بکهين، نه گهر نه.. چاوا دۍ شپين ب کارۍ (ئستخلاف) د عهردي دا) رابين، ئهوا کارۍ خودۍ ئه م بو دانايينه د عهردي دا؟ دځيت کارۍ بو دنيايۍ ژۍ بکهين، بهلکۍ ب شهرته کۍ دنيا نه بته هه مۍ خه ما مه، يان خه ما مه يا ژ هه ميان مه زنتر، پيغه مبهري -سلاف لي بن- ههر جار د دوعايين خو دا

دگوت: ﴿اللهم لا تجعل الدنيا أكبر همنا، ولا مبلغ علمنا﴾ وهكى بوخارى ژى
فه دگو هېزت.

و ب څى پهنكى وى صه حاييټن خو هه څسه ننگيا د ناڅبه را رحى و مادمده
و دنيايى وئاخړه تى دا دكرن، هه تا ئيك ژ وان دگوت: ((وهسا بو دنيايا خو بكه
هه وهكى تو چو جارن نامرى، ووهسا بو ئاخړه تا خو بكه هه وهكى سوباهى تو
دئ مرى)) وئيك ژ وان چو جارن تى نه گه هشت بوو كو هه څركى د ناڅبه را كاركرنا
ژ بو ئاخړه تى و كاركرنا ژ بو دنيايى دا هه يه، له و وان هه ست ب ئنسجامى
د كاري خو دا دكر، وراپوونا وان ب واجباتين دينى كه سينيه كا ب هين ددايى كو
ئو بشين بېرده واميى پى بده نه خباتا خو يا دنيايى.

۲- هه څسه ننگى د ناڅبه را (فهردييه ت وجه ماعيه تى) دا:

د ئيسلامى دا هه څسه ننگى هه يه د ناڅبه را ئازاديا كه سى و بهر ژ وه دنيا جفاكى
دا، هه څسه ننگيه كا ووهسا ماف وئرك تيدا د هندى ئيك ووهكى ئيك بن.. وئشه
ئو مه سه ليه يا دين وهرز و بوچوون تيدا شيل و پتل بوو بن!

ئهرى تاكه كهس بناخيه، و جفاك تشته كى (طاره) چونكى ئو ژ تاكه كه سان
پيك دئيت، يان ژى جفاك بناخيه و تاكه كهس د دويش دا دئيت، چونكى بى
جفاك تاكه كهس چويى نائيت؟

ئشه ئو پسپاره يا مروث - بى وه حيا خودى - د بهر سفا وى دا حيبه تى ماي،
ونه گه هشتيه چو راستيان.. وهر ژ سهرى وهره دينين عسمانى بو هندى هاتينه
دا (ته وازونى) د ناڅبه را (فهردييه ت) و (جه ماعيه تى) دا پهيدا بكن، بهلى
دويكه فتيبن فان دينان هه زوى ئو (ته وازون) ژ ده ست دا پشتى گه له ك
گوهورين ووه ربادان ئيخستينى، بو نمونه: (يه هو ديه ت) ئو ئه ندامين وى
- ژ بهر وان ئاتافين ل دريژيا ديروكى ب سهرى هاتين - ل عهردى بژاله بوو بن،
پشته ثانيا (فهردييه تى) د هزر كرن وره فتارى دا كر، وئم دزانين (فهردييه ت)

بهري خوداني دده ته (ئەنانييه تي) ژ لايه كي څه، و ژ لايه كي دي څه ئەو بو وي دورست دكهت كو چي تشتي وي بڅيټ ئەو بكهت دا وان تشتان ب جه بينت يپن ئەو هزر دكهت ئەو مافين وينه. وئەم دزانين كو مهزه بهي (رهئسمالييه تي) ئەوي نوكه ل گهلهك جهين دنيايي يي به لاف ل سهر څي بناخه يي يي هاتيه ئاڅاكرن.

وبه رانهري وان مهزه بهين (ئشترافي) بهايي (فهردي) كيډم دكهن، و جفاكي حسيب دكهن بناخه، لهو ئەو مافين تاكه كهسان كيډم دكهن وئەركين وان زنده دكهن، هتا گهلهك جاران ل ژير سيههرا رژيمين ئشترافي رهخه گرنا ل جفاكي (ئەوا دهولەت نوښه رپا وي دكهت) حسيب دبت خيانهت ل ملله تي، و جزايي خيانهت ل ملله تي ژي سيداره دانه!

وئيسلام تاكه دينه يي ئەف مهسه له ب دورستين رهنگ چاره سهر كړي، (وته وازون) ئيخستيه ناڅههرا (فهردييه ت) و (جهماعييه تي) دا بيي ئيك ژ وان ب سهر يا دي دا بگرت.. ئيسلام هه مي مافين تاكه كهسي دپار بزت: مافي ژبنی، مافي كه رانه تي، مافي ملكيه ت وهه بوونا مالي، و مافي سهر خو بوونا كه سايه تي وهه بوونا ماله كا تايهت، مافي نازاديا هزر كرنی، مافي رهخه گرنا وئجه تادي، بهلي د گهل هندي ژي ئيسلام ئەف هه مي مافه ب شه رته كي څه گرېدان كو زبان بو كه سه كي دي، وهه جاره كا هه څدژي كه فته ناڅههرا مافه كي تاكه كهسي و مافه كي كو مي، ئيسلامي مافي كو مي پيش ديخت، و ل سهر كهسي واجب دكهت ئەو به ره څانيي ژ كو مي بكهت، و خو به رپرس بزانت ژ پاراستنا بهر ژ وهه ديښ گشتي.

و ژ مهعنايپن (جهماعي) د ئيسلامي دا ئەو مهسه له نه يپن د كتيبين فقهی دا ديڙني: (فرض كفاية)، وئەو -ب كورتي- ئەو تشتن يين جفاك هه وچه دبتی، وهه جاره كا تشتهك ژ وان تشتان ب كه سه كي ب تني څه بيت، ئەو تشت

ل سهر وی دېته (فهرض) نه گهر خوئو تشت د حه قيقه تا خو دا يی (فهرض)
نه پت ژی.

وموسلمان وهک (جماعت) د بهر پر سن ژ (ته طبیکا شریعه تی) له وه هر جار
نهم دبیین قورئان ب کومی گازی وان دکه ت: (گه لی مروغان.. و (گه لی خودان
باوه ران..). وخو هژماره کا وان عیباده تان یین مروف بو خودی دکه ت ژی ئیسلام
کرنا وان ب (جماعت) ژ مه دخوازت؛ دا رمانین (جماعه تینییی) د هزارا مه دا
ناماده بکه ت.

سالوځه نځې پېنجې واقعیه ت

وئۀفه ژې ئېک ژ وان سالوځه تانه یېن ئیسلام پې دئیتۀ نیاسین وجوداګرن
ژ دین ومۀزه ب وېوچوونین دی.. قیجا مۀبه ست ب واقعیه تی چیه؟ وواقعیه تا
ئیسلامی چاوا ناشکۀرا دبت؟
ل قییری دئ بهرسقا قی چۀندی دهین..

پامانا واقعیه تا ئیسلامی:

واقع ئەو تشتن یین چیبوین ژ وان یین مروث (ئحساسی) پې دکۀت،
وواقعیه ت سهرده ریا د گهل مۀسلانۀ ل سهر بناخه یی وی واقعی یی مروث
هه ست پې دکۀت ب ئېک ژ نامیره تین هه سپیګرنی.

به لی ل قییری ده می ئەم دبیرین: (واقعیه ت) مسوګر مۀبه ستا مۀ پې ئەو
نینه ئەم (ئینکارا) وی تشتی بکۀین یی د پشت هه سترګرنی دا هه ی، به لکی
مۀبه ستا مۀ ئەوه مروث د حیساباتین خو دا واقعی ل بهر چاډ وهرګرت، واقعی
ګهردوونی ویی ژبنی ویی مروقی ژی.

وده می ئەم دبیرین: واقعیه تا ئیسلامی مۀخسۀدا مۀ ئەو ئیسلام دینۀکی
د عه قیده وعبادۀت وشریعۀ تی خو دا واقعی ل بهر چاډ وهردګرت، وئۀو د چو
(موفره داتین) خو دا (موصادۀمی) د گهل واقعی ناکۀت.. نه وه کی هندۀک دین
وېوچوونین دی یین واقعی ب پشت گوۀ شه لی ددۀن، یان ژی دیتنا وان بو
واقعی گهلۀک (وهه م) و(خیالین) زیده ب خو قۀ دګرت.

ههلويسنى دىن ومهزههيند دى:

ووان دىن ومهزهههيان وهكى ههر جار ئەم ل سهر دو كۆما لىكفه دكهين:
يىن عهسمانى، ئەوين د بناخهيهي خو دا ژ نك خودى هاتين پاشى ب دهستين
مرۆڤان هاتينه گوهارتن، ويىن عهردى ئەوين مرۆڤان بو خو دانان ل دويڤ عهقل
وتىگههشتنا خو.. و د ڤان ههمى دىن ومهزهههيان دا ديتنهكا تمام وپىكهاتى بو
واقعي مرۆڤى وژينا وى نينه، لهو ئەم ديبين گهلهك تشتين دوير ژ واقعي
د وان دا ههنه يىن كو مرۆڤ دشيت ناڤى (وههمى) ل سهر بدانت، وپى نهڤيت
بىژين ئەو تشتى ل سهر وههمى بيهه ئاڤاكرن دى يى دوير بت ژ راستى..

بو نمونه بهري خو بدهنه مهزهههيهي شيووعى، ئەوي خو ب ناڤى (ههڤشكيا
زانستى) ددهته نياسين، قى مهزهههيهي فەلسەفەيا خو تىكدا ل سهر وههمكا دوير
ژ واقعي مرۆڤى ئاڤاكر، ئەو ژى هزرا (يهكسانيا ئابورى) بو، ئەو هزرا
پىخهههت وئ شيووعيان ههمى ئازاديين تاكهكهسى كرينه قورىانى، وخهون
ب هندى ڤه ديتين رۆژهكى حوكم بكهفته دهستى وان دا ئەو (تهههيهين جڤاكى)
نههين، ويهكسانيا ئابورى د ناڤ كورين جڤاكى دا پهيدا بكه، پاشى نيزيكى
ههفتى سالان وان حوكم ل گهلهك وهلاتان كر، بىي بشين پىچهكى ژى ژ وئ
هزرى ب جه بينن يا وان خهون پىڤه دديت، بوچى؟

- ژ بهر ئەگهههكا (بهسيط) ئەو ژى ئەههيه: چونكى (يهكسانيا ئابورى)
وههمكا دويره ژ واقعي مرۆڤى وژينا وى.. خودايى مهزن دئايهتهكى دا ديترت:
﴿أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا
بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِّيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُلْعِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِّمَّا يَجْمَعُونَ
(الزخرف: ٣٢).

وههكى وان مهزهههيهين فهردى ژى وهكى (رهئسمالييههت) ئەو ژى ژ وئ
وههمى رزگار نهوون يا برايين وان يىن ئشتراكى كهفتينى، دهمى واقعي جڤاكى

یئ مړوڅی ب پشت گوډه څه لیدای، وفهلسهفهیا خو ل سهر بناخهیی (فهردی) ثاڤاکری.

ووهکی وان نهو دین ژي یپن کارئ خو کړیه نهو بهرئ مړوڅی بدهنه خودئ، نهو ژي چونکی هندهک ژ دانانا مړوڅی بوون، وهندهک تووشی تهحریفئ بوون، گهلهک ژ واقعی مړوڅی دوبر کهفتن دهمنی هندهک د (مادییهتی) دا نقو بووین، وهندهک بهرانبر وان د (رووحانییهتی) دا نقو بووین، هر وهکی مړوڅ ژ ماددهی یان رحئ ب تنئ دورست بووی.

واقعیهنا ئیسلام:

وچونکی ئیسلام دینی خودییه، وخودئ ئافراندهرئ مړوڅیه، ونهوه گهردوونئ وواقعی ب پښه دبت، یا عهجب نهبوو ئیسلام واقعی ب بهر چاڤ وهرگرت، وشریعهتهکئ گونجای د گهل طبیعت وواقعی مړوڅی بدانت، وواقعیهتا مړوڅی ژ چهند لایهکان څه ئاشکرا دبت:

۱- واقعیهتا عقیدهیا ئیسلامی:

ئیسلام خودان عقیدهیهکا واقعیه، یا سالوځدانا هندهک راستیی ههبوون بو هی دکت، نه کو هندهک (وهم وخهیاپن) ب تنئ د عقلئ مړوڅی دا ههین، نهو عقیدهیهکه داخوازا باوهری ئینانا ب خودایهکئ ب تنئ دکت، یئ کو نیشانین ههبوون وئیکینیا وی تڅی گهردوونئ ههین، نه وهکی وان خوداوهندئ بئ بناخه یپن چیثانوک ونهفسانهیپن یونانی ورځمانیان بهحس ژئ دکن.

هر ولسا نهو داخوازا باوهری ئینانا ب پیغمبرئ دویماهیئ دکت، ورځزا دویماهیئ ژي نهوا هر کهسهک جزایی خو تپدا وهرگرت، ونهث باوهریه یا ړیککهفتیه د گهل واقعی (فیطرهتا مړوڅی) نهوا ب هر دبیت ړوژک بیت هر مړوڅهک تپدا بگههته جزایی خو، وژیان بهس نهو دهم نهبت یئ ب مرنئ ب دویماهی دتیت بیی هر ئیک جزایی کارئ خو وهرگرت.

۲- واقعیه‌تا عیاده‌تان د ئیسلامی دا:

ئەو عیاده‌تین ئیسلام پێ هاتی هەمی ئەون یین واقعی شیان و پێشەهاتنن مرۆقی ل بەرچاڤ وەرگرتن، و تشته‌کی وەسا تیدا نینه مرۆڤ نەشیت بکەت، و ئەقەیه مەعنایا گوتنا خودی: ﴿وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمُ الْدِينِ مِنْ حَرَجٍ﴾ (الحج: ۷۸). و عیاده‌تین ئیسلامی واقعی ژینا مرۆقی و سەرۆبەرئ مالی و جفاکی و کاودانین ئابوری ل بەر چاڤ وەرگرن، ئەو ژ مرۆقی موسلمان ناخوازن ئەو دەستی ژ دنیایی قەکیشت و دەمی خۆ هەمی بدەته عیاده‌تی، بەلکی ئەو ژئ دخوازن ئەو دەمەکی بۆ کرنا عیاده‌تی تایبەت بکەت، ب شەرته‌کی ئەڤ دەمە ل سەر حسییا قەپرینا وی ژ جفاکی نەبت.

ودا (مەلەل) بۆ وی چێ نەبت ئیسلامی عیاده‌تین جودا جودا ل سەر وی فەرزکرن، هەندەک عیاده‌ت ب لەشی دئینه‌کرن، و هەندەک ب مالی، و هەندەک دەه‌ڤیشکرن، هەندەک ب ئەندامین لەشی قە دگرتداینه، و هەندەک ب دلی قە، هەندەک درۆژانەنه، و هەندەک سالانه، و هەندەک د عەمری دا جاره‌کینه.. و د گەل قی هەمی ژئ دەرگەهێ زیدەکرنا عیاده‌تین سوننەت ل بەر وی هێلا قەکری.

و ژ واقعیه‌تا ئیسلامی ئەوه شریعه‌تی د هەندەک کاودانان دا بۆ موسلمانن دورست کربە ئەوه‌ندەک عیاده‌تین فەرز نەکەت، یان کیم بکەت، و هەندەک کارین حەرام بۆ وی حەلال کرن، چونکی واقعی ژینا مرۆقی هەندەک جاران قی چەندی ل سەر وی فەرز دکەت.. خودی دیبژت: ﴿يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ﴾ (البقرة: ۱۸۵) خودی کارێ ب ساناھی بۆ هەوه دقیت نە یی ب زەحمەت.

۳- واقعیه‌تا ئەخلاقی ئیسلامی:

ئەخلاقی ئیسلامی ژئ -وەکی عیاده‌تی- یی پێککەفتیه د گەل واقعی شیان مرۆقی، و ئیسلام تشته‌کی زیدەدی شیانین مرۆقی ژئ ناخوازت، چونکی ئەگەر

ئەف چەندە ژى خواست هنگى ئەو يى واقىى نابت.. بۆ نموونە ل ئىيرى دى
 ھەقبەزىرگەكى د ئاغبەرا دەقەكا ئنجىلىي وئىكا قورئانى دا كەين، دا بەرى خۆ
 بدەينى كانى دەقا قورئانى چەند واقىيتەرە بۆ ژىنا مرۆقى، ئنجىل ل جەھەكى
 دبىئرت: ((أحبوا أعداءكم، باركوا لاعنيكم، من ضربك على خدك الأيمن فأدر
 له الأيسر، ومن سرق قميصك فأعطه إزارك)) يەئنى: ھەز ژ نەيارىن خۆ
 بکەن، وئەوئىن لەئەنەتان ل ھەو ھەو دكەن ھوین وان پىروژ بکەن، وئەگەر ئىكى
 شەقەك دانا روپى تە يى راستى روپى خۆ يى چەپى ژى ب نكشە بدە، ھەچىي
 كراسەكى تە دزى كراسى خۆ يى دى ژى بدى!

قى ئەخلاقى ئنجىل دكە تە (تەوجىيەكا گشتى) بۆ مرۆقى ل ھەمى دەمان،
 وئەقە ئەخلاقەكە دژى واقىى (فطرەت ونەفسىيەتا) مرۆقىيە، بەلكى ئەو دەمەكى
 ژ دەمىن مرۆقى يى دوست بت وبەرھەمەكى باش پىقە بىت، بەلى كو بىتە
 (تەوجىيەكا گشتى) بۆ ھەرگاڭ، ئەقە كارەكە دژى واقىى شىيان وفطرەتا
 مرۆقىيە، مەسەلا كو ژ مرۆقى بىتە خواستى ئەو ھەردەم ھەز ژ دوزمىن خۆ بکەت،
 ھەرگاڭ تەعدايىيا وى ب دلەكى خۆش قەبۇل بکەت.. ئەقە تىشتەكى كەسى
 ژ ھەمىيان پىگىرتر ب (تەعالىمىن مەسحىيەت) كار پى نەكرە؛ چونكى ئەو يا
 رىكەكەفتى نىنە د گەل واقىى فطرەتا مرۆقى.

بەرى خۆ بدەنە ئەخلاقى ئىسلامى د قى مەسەلى دا: دەربارەى ھەولوبىستى
 مرۆقى ژ دوزمىن وى قورئان دبىئرت: ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ ۖ اَنْ صَدُّوْكُمْ عَنْ
 الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُوْا﴾ (المائدة: ۲) ودبىئرت: ﴿وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ ۖ عَلٰى
 اَلَّا تَعْدِلُوْا﴾ (المائدة: ۸) يەئنى: نەيارەتى ونەثيانا ھەو بۆ كەسەكى بلا ئىكا
 ھند ژ ھەو چى نەكەت ھوین تەعدايىي بکەن، يان عدالەت نەكەن.. مەسەلا كو
 تو ھەز ژ وى نەكەى يى ھەز ژ تە نەكەت، ئەقە واقەكە كەس نەشىت خۆ ژى

خلاص بکته، بهلې کو ئه نش نه ځيانه بهرې ته بده ته ته عدايي وزولمې وکو تو عه داله تنې نه که ی خو د دهر حقا وی ژي دا يې ته نهو نه ځيېت، نهغه نه خلاقه کې خرابه ئيسلام مه ژي دده ته پاش.

يا دی: همر جاره کا که سه کی ته عدايي ل ته کر، شهقه ک دانا ځي پويې ته ته پويې دی ژي ب نک شه ليدا دا شهقه کې بدانته وی روی ژي، چاکيتي ته ژ ته ستانندن، ته قه ميس ژي دايې.. کهنگي نهغه د گهل واقعي فطره تا مروځي دگونجت، پستي هنگي ما نه ش کاري ته نابته (ته شجيع) بو وی کو نهو پتر بهر ب زولم وته عدايي شه بچت؟

قورئان د ځي مه سه لې دا دبېرث: ﴿ وَجَزَاؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا فَمَنْ عَفَا وَأَصْلَحَ فَأَجْرُهُ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴾ (الشوري: ٤٠) يه عني: جزايې همر خرابيه کې وه کی ويېه، نه گهر ئيکی ته عداييه ک ل ته کر، ب کاره کې وه کی وی بهر سځي بده، نهغه حقه تي ته يه وچو لومه سهرا ل ته نائيته کرن، بهلې پا نهو که سي عه فيې هلبېرثرت وچاکيې بکته، نه گهر عه في وچاک کرن پتر يا د جهې خو دا بت، نهو خيرا وی ل سهر خودييه، وخودې حمز ژ زالمان ناکه ت.. و نهغه يه نهو نه خلاقې سه دي سهد د گهل واقعي مروځي دگونجت..

و د نه خلاقې ئيسلامي دا (ئيقرارا) وي جودابووني د ئي ته کرن يا د ناقبه را مه سه لا (نه ظهري) و(عه مه لي) دا هه ي، چونکی هه مي مروځ د پيگبريا خو دا بو فهرمانين خودې ل ئيک (موس ته و) نينن، ومه سه لا کو مروځ جاره کې يان حه تا گهلک جار ان ژي خه له ت بېت، وبهر ب گونه هې شه بچت، نهغه ت شته کې طه بيعيه، خو مروځي زانا ويې چاک ژي، لهو ئيسلام دهر گه هې توېي وپه شيمانينې شه کري ده پل ل بهر همر که سه کی، وباوهر يې د ئينت کو که سه ک - ژ بلي پيغه مبه ران- يې مه عصوم نينه ژ گونه هې، ومروځ ب گونه هه کې نه گهر چه نديا

مەزن ژى بت، ژ توخوبېتن دىنى دەرناکهفت، وخو ئەوئ (حهدهک) ژ (حهددېتن) شهرعى ل سەر دئېته ب کارئینان، ئەو ژى وهكى مرؤقهکئ تۆهکهەر يان گونههکار دئېته حسیبکرن.

۴- واقعییه تا پهروهرده یا ئیسلامی:

ژ لایئ پهروهرده یئ قه ئیسلام کارى بو هندی دکهت کو موسلمان ل ژینهکا واقعی یا ههقهسنگ بئته پهروهردهکرن، یا وهسا نهبت ههمى خوشى وموژيلاهی بت هتا تشتهک بو خودى تئیدا نهمینت، ویا وهسا ژى نهبت ههمى عیبادهت وهشکاتى بت هتا تشتهک بو دلئ وى تئیدا نهمینت.

وئىسلام کارى پهروهردهکرنا زارؤکى ب پهنگهکى وهسا ئەو ل پاشهپروژئ بېته ئەندامهک چاک د جفاکئ دا، دئېخته ستویئ بابئ وى، وژئ دخوازت ئەو هئېشتا ل ژبئ زارؤکینیا وى پوبتهیهکئ باش بدهته فیرکرن وى، و ل هفت سالیئ وپئیدا ب پهنگهکئ عهمهلى وى فئیرى کرنا عیبادهتى بکهت، وگرنگیا خو دویرکرن ژ کارئین حهرام د دلئ دا بچینت.

و د لایئ پهروهرده یئ دا ئیسلام ههمى پئنتشى ومهیلئین زارؤکى، ووان ههمى جوداییئین لهشى ونهفسى وهزرى یئین کو د ناقبهرا کچ وکوران دا ههین ب بهرچاڤ وهردگرت، دا ئەو ل سەر بناخهیهکى علمى یئ ساخهلم بئنه پهروهردهکرن.

۵- واقعییه تا شریعهتى ئیسلامی:

ئهگەر ئەم ب هویری هزرا خو د وى شریعهتى دا بکهین یئ ئیسلام پئ هاتى، دئ بینین ئەوى د حهلالکرن وحهرامکرنئ دا واقع ب پشت گوھ قه لئ نهدايه، و د ههمى قانون وئعکامئین خو دا تاکهکس وجفاک وخیزان ژ بیر نهکریه.

د حهلالکرن وحهرامکرنئ دا ئیسلامئ تشتهکئ وهسا ل سەر موسلمانى حهرام نهکریه کو ئەو د ژینا خو دا ههوجه بئتى وبئى وى نهقهتینت، وتشتهکئ وهسا ژى بو وى حهلال نهکریه زیانا وى تئیدا ههبت، وچونکى مرؤف ب طبیعهتى خو حەز

ژ موږ يلاهيې دكټ ئيسلامى گهلهك پړنگيټن يارى وموږ يلاهيان حلال كړن، وچونكى نه وشريعه ته كې واقعيه، وواقع هندهك جارن و ل هندهك دهمان مروقي هه وجه يي هندهك تشتيټن حهرام دكټ، وهكي خوارنا مراري ل دهمى خه لايټ، ئيسلامى ل دهمى مه جبووريې تشتيټن حهرام بو موسلمانى حلال كړن، و ژ بهر لاوازيا مروقي بهرانبهر شهوه تپټن حهرام ئيسلامى نهو دهرگهه گرتن يټن سهرى دكيشنه حهرام يي، وههر تشته كې بهرې مروقي بده ته حهرامى ژى حهرام كړ.

و د مه سله لټن خيټرانى دا ووان په يوه نديټن ژن وميران دگه هيننه ئيك، ئيسلامى پټټيټيټن (جسمى وجنسى) يټن مروقي ب پشت گوډه فه لى نه دان، وشريعه ته كې وهسا دانا ب پړنگه كې پاڅو وپژوين ههمى هه وجه يټن تير ببن، نهو ژ وى موسته وايي بلندتر لى كړ يى وى بهر ب حيوانيه ته فه نزم دكټ، نهو وهسا ژى حسيټ نه كر كو دقيت وهكي ملياكه تان بږت..

وشريعه ته ئيسلامى د گهلهك نه حكاميټن خو دا واقعي مه صلحه تا پاراستنا جفاكي، ودوير كرنا وى ژ ههمى پړنگيټن كرتي وفاحشى، ل بهرچاډ وهرگرت، نه گهر خو نهو د هندهك حاله تان دا د مه صلحه تا شه خصى يان هندهك كهسان دا نه بت ژى، وهكي شريعه ته دورستكرنا ئينانا پتر ژ ژنه كې بو زهلامى ب هندهك شهرتيټن مه علوم فه، يان دورستكرنا بهردانا ژنى د هندهك حاله تيټن تاييه ت دا.

و د شريعه تيټن خو يټن جفاكي دا ئيسلامى مافى (ملكييه تا فهردي) دورست كر، چونكى واقع قى چهندي دخوازت، د گهل هندي ژى هندهك قهيد دانانه سهر قى ملكيه ته، وهندهك عقوبه يټن دژوار دانانه سهر وان كهسان يټن هندهك كارين وهسا دكهن پاڅرى وته ناهايا جفاكي دټيخنه د مه ترسيټ دا. و ب كورتى دى بيټين: ئيسلام د ههمى شريعه تيټن خو دا واقعي مروقي ل بهرچاډ وهردگرت، ووهسا سهره دهريې د گهل وى ناكه كوه نهو مه خلوقه كې (ميثاليه) دقيت ههردهم ل عهسمانى بت، ونه ئيته سهر ناخا واقعي.

سالوځه نى شه شى ناشكه راى (الوضوح)

ئىسلام د بناخه يېن څو يېن سهره كى دا، د ژېدهر وسهره كان يېن څو دا، د مهره م وئارمان جېن څو دا، و درې وړپازا څو دا، دېنه كى ناشكه راى، چو مژ وموران وشيلىا يې تېدا نېنه، لهو ئم دېژين: ناشكه راى ژى ئېك ژ وان سالوځه تانه يېن ئىسلام پى دئېته نياسين.. و ل قېرى ئم دى ب بهر فرهى به حسى قى سالوځه تى ژى كهين.

پامانا ناشكه راى ئىسلامى:

ناشكه راى د زمانى دا دكهفته بهرانبهر پېشا (قهشارتى)، ودهمى ئم دېژين: ئېك ژ سالوځه تېن ئىسلامى ناشكه راى، مهنا ئم يى دېژين: چو تشتى قهشارتى، يان يى ولسا كو مروث نه زانت يان تى نه گهت، د ئىسلامى دا نېنه، و ل قېرى دى ئېشاره تى دهينه چار لايېن ناشكه راى ئىسلامى، دا بو مه ديار بېت كانى مهنا وى چيه دهمى ئم دېژين: ئىسلام دېنه كى ناشكه راى؟

۱- ناشكه راى بناخه يېن ئىسلامى:

ئېكه مين روپېن ناشكه راى ئىسلامى ئوه بناخه يېن وى يېن سهره كى ومه زن دناشكه رانه، نه ب تنى بو دهسته كا زانا وپېشكه فتى ژ موسلمانان، بهلكى بو كوما پتر يا دوېكه فتى وخودان باوهران، ونه ب تنى بناخه يېن عهقائدى وېر وباوهران، بهلكى بناخه يېن عبادت وئخلاق وئحكامان ژى.

بو نمونه: مه زنترين بناخه يى عهقائدى د ئىسلامى دا (ته وحيدا خودى)، يه، وته وحيدا خودى تشته كى ناشكه راى ل بهر هر موسلمان ه كى ئه گهر مسته وايى وى

بیټ ږه‌وشه‌نبیری چهند بیټ نزم ژبی بت، وپه‌یقا شه‌هاده‌تی ټه‌وا پشکا وی یا ټیکې دبیټرت: (لا إله إلا الله) بو همر موسلمان‌ه‌کی روهن وټاشکه‌را دکه‌ت کو د ئیسلامی دا چو جه بو خوداینیا که‌سه‌کې دی ژ بلی خودی نینه، نه وه‌کی مه‌سه‌لا دوتاییا (ثنائیه) خوداینی ټه‌وا د زه‌راده‌شتی دا ه‌هی، یان سیتاییا (تثلیث) خوداینی ټه‌وا د مه‌سیحییه‌تی دا ه‌هی، ټه‌وا ل نک زانا وزه‌لامین دیتی ب خو ژبی یا ټالوز، ه‌تا دهره‌جه‌کې گله‌ک جارن ټه‌و ژ دویکه‌فتیپن خو دخوان وه‌کی کوران باوه‌ریټ ب ټی ته‌غنی ټالوز بینن، ټه‌وی نه چو ده‌لیلین عه‌قلی ونه بیټ نه‌قلی بو ه‌ه‌ین.

وعیاده‌تین ئیسلامی ژبی بو خاص وعامان د ټاشکه‌رانه، ژ لایټ تیگه‌ه‌شتن و ب کارئینانی ټه، وکرنا وان ژبی ژ مرو‌ټی ئیکسه‌ر بو خودی دئینه پیکیشکرن وټه‌و ب رازیبوون وده‌ستوبریا زه‌لامین دی ټه‌ دگری‌دای نینن، و مرو‌ټ همر جه‌ه‌کې لی بت دشیټ ب کرنا وان رابیت نه وه‌کی عیاده‌تین هندک دینین دی بیټ ټه‌گه‌ر ل په‌رستگه‌هی نه‌بت نائینه‌کر.

۲- ټاشکه‌راییا ژیده‌رتن ئیسلامی:

تشته‌کې ټاشکه‌رایه ل بهر همر موسلمان‌ه‌کی کو ئیسلامی ژیده‌ر وسه‌ره‌کانیټن خو بیټ ده‌سنیشانکری ه‌ه‌نه، ټه‌و دیتن و به‌ریخودان وټه‌حکامین خو ژبی وهر‌دگرت، وټه‌و ژیده‌ر ژبی ټه‌غه‌نه: قورئان، وسونه‌تا پیغه‌مبه‌ری -سلاف لی بن-، و ژ ټان ه‌ه‌ردو ژیده‌ران دهرکه‌فت چو ژیده‌رتن دی ئیسلامی نینن، وگو‌تنه‌کا که‌سه‌کې دی خه‌لیفه بت یان زانا بت، عیاده‌تکه‌ر بت یان زاهد بت، نابته‌ دین، وټه‌و یا (مولزم) نابت بو چو موسلمانان، د ئیسلامی دا چو (که‌ه‌هنو‌تی) نینه، وکه‌سی چو (ویصایه‌تین شه‌رعی) ل سه‌ر ئومه‌ه‌تی نینن کول دویث زه‌وق وگیتولی خو دینی بو وان بدانت، یان ب کاری ه‌لال‌کرن وحه‌رامکرنی رابیت.

۳- ناشکهراییا نارمانجان:

هەر کەسەکی ژێدەرین ئیسلامی بخوینت ب پەنگەکی ب ساناھی دی زانت کو نارمانجا ئیسلامی دەرێخستنا مروّقیه ژ تاریا (جاهلییه‌تی) بو روّناهییا (ئیسلامی) خودی د ئایه‌ته‌کی دا دبێژت: ﴿كَتَبْنَا نَزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ (ابراھیم: ۱).

ئیسلام دخوازت به‌ری هەر تشته‌کی تاکه‌کەسی چاک دورست بکەت، دا ئەو خێزانا چاک دورست بکەت، دا پاشی ژ وان خێزانان ژێ جفاکا چاک دورست بیت، ئەو جفاکا ل سەر عەقیدێ دگەهته ئێک، نه کول سەر بناخه‌یێن (قهومی) یان (ئەزمانی) یان (پەنگی)، ئەو جفاکا ب چاقەکی پیرۆز به‌ری خو دده‌ته کاری، وه‌ر ئەندامه‌کی وی خو به‌رپرس بزانت ژ فەرمانا ب باشیی و پاشقه‌برنا ژ خرابیی وکارێن نه‌دورست.

۴- ناشکهراییا ری وریبازان:

کانی چاوا نارمانجا ئیسلامی یا ناشکهراییه، وه‌سا ئەو ری وریباز ژێ دناشکهرانه یێن ئیسلام ب کار دئینت دا بگه‌هته وان نارمانجان، و ژ وان رێکان:

- دانانا وان عیبادەتان یێن کو نه‌فسی په‌روه‌رده دکەت، ومروّقی فیری عەبدینیەکا تمام دکەت بو خودی، وبه‌ری وان هەمی عیبادەتان روژی ونقیژ وزەکات وحەج دئین، ئەف عیبادەته باشتین رێکن بو په‌روه‌رده‌یا رووحی وئەخلاقی وجفاکی ژێ.

- پشته‌فانیکرنا وان ئەخلاقان یێن (ئەنانییەتی) ژ ژینا مروّقی لاددەن، وزه‌وقی ل نک وی په‌یدا دکەن، ووی فیری ژینه‌کا جفاکی دکەن.

- هەر وه‌سا ئیسلامی هژماره‌کا قانون و ته‌شریعاتان بو تاکه‌کەس وخێزان وجفاکی ژێ داناینه یێن وی رێکی ل به‌ر مروّقی شه‌دکەن یا په‌فتاری وی

دهسنيشان دكەت، وحەلالى وحهرامى بۆ وى ئاشكەرا دكەت، وئەو قانون ئەون
يېن خېزانى ژ ھەرفينى دپارېزن، وجفاكى ژ خرابوونى.

نەئاشكەرايا نابەدۆلۆژيەن ھەفجاي:

گەلەك ژ وان ئايدۆلۆژيەن نوى يېن خەلك پى ھاتينە خاپاندن، ژ بەر وى
ھۆسەيا مەزن يا دەزگەھين راگەھاندنى ل دۆر دكەن ووى پرۆپاكنديا زبەدە يا ئەو
بۆ دكەن، ھيشتا پيشتى ب ھندى ھەنە ب رەنگەكى دورست يېنە نياسين؛ چونكى
ھيشتا (تەعريفەكا تمام) بۆ وان نەھاتىيە دان، لەو خيلاف د پامان وطبيعت
ومەفھومى وان دا ھەنە، وئەگەر ھەوە نمونەيەك دقيت بەرى خۆ بدەنە
ديموقراطىيەت، ئەفرۆ ھەر ئايدۆلۆژيەكا جفاكى يا ھەيت يان رېكخستەكا
سياسى، ليبرالى بت يان ئشتراكى، شيوعى بت يان ھەتا نازى بت، ئەو وەسا
خۆ ددەتە نياسين كۆئەو رېكخستەكا ديموقراطىيە، ودبېرت كو ديموقراطىيەتا
دورست ئەوە يا ل نك وان ھەي، وھەر ديموقراطىيەتەكا دى يا ھەيت
ديموقراطىيەتا ژ درەو، ھەتا دەرەجەيەكى مروت ھيپەتى دمينت كانى
ديموقراطىيەتا دورست كىركە، ويا ژ درەو كىركە؟

ويا غەريب ئەوە ھەر دەستەكەك ژ وان پال ددەتە سەر ھندەك (معيارين
تايبەت) بۆ دەسنيشانكرنا ديموقراطىيەتا خۆ وەكى معيارى سياسى يان معيارى
ئابۆرى.. وھتد، تشتى ھندى دگەھينت كو ئەو ئايدۆلۆژيەت د ئەصل دا تشتەكى
ئاشكەرا نينە..

ئالۆزىيەك وھەكرنا وى:

ئالۆزىيەك (يان شوبەيەك) ل قېرى ھەيە دبت يېتە سەر ھزرا ھندەك كەسان،
دەمى وان گوھ ل قى ئاخفتنا مە يا بۆرى دبت، ئەو بېژن: ما د چارچوۋەيى
ئيسلامى ژى دا گەلەك كۆم و دەستەك ھەنە، ھندەك جارن دژى ئىكن ھەتا ئىك
ودو كافر ژى دكەن، بەلى د گەل ھندى ھەر ئىك ژ وان دبېرت: ئيسلاما دورست
ئەوە يا ل نك مە ھەي! ئەفە چاوايە؟

د بهرشفی دا دئی بیژن: چو دین، وهزر ویر، ومهزهه ب وپوچوون، نینن بو مروقی هاتن، یان مروقی بو خو دانان، نهگه مروقی تیدا ب خیلاف نهچوون، وئغه بو طبیعته مروقی دزقوت نهوئ ل سهر خیلافی هاتیبه دورستکرن، خودایی مهزن د نایه ته کی دا دبیزت: ﴿وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ﴾ إِلَّا مَنْ رَّحِمَ رَبُّكَ وَلَئِكَ خَلَقَهُمْ ﴿۱۱۸-۱۱۹﴾ یه عنی: نهگه خودایی ته هزکریا دا مروقان همیان که ته ئیک دهستهک و ل سهر ئیک دینی کوم که، بهلئ وی ئەف چنده هزنه کریه، قیجا مروقی د دینین خو دا ههر دئی مینن دژیکجودا؛ ئەف ل دویث حکمه تا ویه. ئەو تی نهبن یین خودایی ته دلوقانی پی بری قیجا وان باوهری ب خودی ئینای ودویکهفتنا پیغه مبه رین وی کری، و ژ بهر هندئ خودی ئەو ئافران دینه.. ژ بهر چ؟ ژ حهسه نی بهصری دئیه فه گوهاستن، دبیزت: ﴿وَلَئِكَ خَلَقَهُمْ﴾، یعنی: وللاختلاف خلقهم) بو ئختلاف وژیکجودا بوونی وی ئەو ئافران دینه.

بهلئ تشتی ئیسلامی ژ ههر دین ومهزهه به کی دی جودا دکهت، ئەوه ئیسلام وهکی له شه کی ساخله مه، ههر تشته کی غه ریبی ههبت ژ ناف خو ده رتیخت، وقه بویل ناکهت، وئغه بو هندئ دزقوت چونکی -وهکی بهری نوکه ژی مه گوئی- ژیده رین ئیسلامی دئاشکه رانه، و ل بهر دهستن، و دپاراستینه، ههر کهسه کی بقیت دشیت لی بزقوت وبخوینت، وتی بگهت، کو کیتاب وسونه تن، وراسته ل درتژیا دیروکی گه له ک کوم ودهستهک هاتینه و (ژدرو) ب ناقتی ئیسلامی ئاخفتینه، بهلئ ههر زوی دره و وان ل بهر گه شاتیا راستیا ئیسلامی بو ههر خودان چاقه کی ئاشکه را بوویه.. یه عنی: خیلاف د ئەصلی ئیسلامی دا نه بوویه، بهلکی د راستیا گوتنا هنده ک که سان دا بوویه یین خو بو ئیسلامی پالداين، وئغه تشته کی طه بیعیه وچو کاری ل ئیسلامی ب خو ناکهت وهکی دینه کی ئاشکه رای دئیه هژمارتن ئیک ژ بهر چاقرین سالوخه تین وی.

سالوځه نن حه فني

بنه جهی ووه رار (الثبات والنظور)

بهري نوکه و د سالوځه نن چاري دا مه گوټبوو ئيک ژ سالوځه تين ئيسلامی نافنجياتی وهه فسه نگیه، ومه گوټ: د وان مهسلان دا يين دو لايين بهرانبهر تيدا پيدا بووین، ئيسلام ريکا نافنجی وهر دگرت؛ چونکی خير د نافنجیي دا ههيه، وئغه هيه مهنا وي ئايه تنی هوا ديژت: ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا﴾ (البقرة: ۱۴۳)، وئاشکه راترين رويی نافنجيا ئيسلامی نهوه ئيسلامی ريکه کا نافنجی د نافبهرا بنه جهی (ثبات) ووه راري (تمطه وري) دا ههيه، وئغه سالوځه ته د ئيسلامی ب تنی دا ههيه، وهکی دی بو مه ئاشکه را بت.

د نافبهرا بنه جهی ووه راري دا:

ئه گهر مروث هزا خو د ژيانی دا بکهت، دی بينت کو طبعه تنی ژينا مروثی ب خو، وئوگه ردوونی نهو تيدا دژيت ژي، ژهندهک (عناصرين بنه جه و ثابت) يين گوهورين ووه رار ژي نه گرت، د گهل هندهک (عونصرين قابلي وهرار وگوهورينی) بن، پيک ديټ.

ئهم دزانيں کو د قی دنيايی دا يا ئهم تيدا دژين، چ ل عهردی بت، يان ل عسمانی، يان د مروثی ب خو دا، گهلهک گوهورين وپيشقه چوون ووه رار چيپووينه، بهلی پسيار ئغه هيه:

- ئهري گوهورينهک ب سهر جه وههري مروثی ب خو دا هاتيه؟ يان وهراره کی ژ وان راستيین گهردوونی گرتيه يين عهرد وعسمان ل سهر ب ريځه دچن؟ د بهرشي دا گهلهک ب ساناهی مروث دشيټ ديژت: نه! د گهل وي وهرارا مهزن يا شيانين مروثی قهگرتی، ووي پيشکه فتنا زيده يا گههشتيه علمي وی،

جهوههري وی، ئەفه ژ رۆژا ئیکی وەرە یا ئەو ل سەر عەردی هاتیەدانان، وحهتا ئەفرۆ ژى، هەر وهکی خۆیه، (فطرهتا) وی، (نهفسیهتا) وی.. هەر وهکی خۆیه، وچو گوهورپینى ژى نهگرتینه، ووهکی مرۆقى ئەف گەردوونه ژى ب هزاران ملیون سال بۆرینه بىی گەلەک تشت تیدا بینه گوهورپین، وهکی عەردی وپۆژى وههیشى ولقینا وان، هەر چەنده هندەک تشتین بچوبک هەنە ل سەر لەشى مرۆقى وگەردوونى ژى دئینه گوهارپتن، مەعنا: ئەفه حالى مرۆقى وگەردوونىیه بنهجهی ژ لایهکی شه، ووهرار ژ جههکی دی شه، بنهجهی د (جهوهەر وکوللیاتان) دا، وگوهورپین ووهرار د (مەظمەر وجوئیاتان) دا، یان: لقین د ناڤ چارچووهیهکی نەلف دا، وزقپین ل دۆر محورههکی ثابت، ئەفه (طابعی) چیکرنا خوداییه د قى گەردوونى ههمیى دا، خو ژ (ذهرری) بگره ئەوا ناڤهکا (ثابت) هەمی وئلکترون ل دۆر دزقپن، وحهتا کۆما پۆژى ئەوا ل دۆر سەنتەرەکی خۆجه- دزقپت..

ومرۆف سەنتەرئ هەبوونى -ب دیتنا ئیسلامى- ژ قى قاعیدهی یى جودا نینه، ئەو د ژینا خو دا د گەل قویناغان را وهرارى دکەت، هەر ژ بهری بیت وحهتا دکرت، بهلى ئەف ههمی وهراره وی ژ راستیا مرۆشینیا وی یا ثابت دهرنائیخت، ئەو راستیا مهیل وهیز وبهرههقیین وی ژى دزین.

وجونکی ئیسلام دینهکه بو مرۆقان ژ لایى ئافراندهري وان شه هاتیه، تشتەکی عهجب نهبوو ئەو مەنەجهکی ریککهفتی بت د گەل (فطرهتا مرۆقى) و(فطرهتا هەبوونى) ههمیى، ئەوا عونصرى ئەباتى وگوهورپینى پیکفه کۆم دکەت، و ب قى سالۆختهی جقاکا موسلمان دشیث بژیت وپیش بکهفت و د زانین وشپوهیین خو دا وهرارى بکهت، بىی ئەوابتین خو ژ دەست بدهت.

ئىسلام.. وبنهجهی ووهرار:

مه گۆت: ئیک ژ سالۆختهی ئیسلامى ئاڤنجیاتى وههقهسهنگیه، وئاشکهراترین روبيى ئاڤنجیا ئیسلامى ئەوه ئیسلامى ریکهکا ئاڤنجی د ئاڤههرا بنهجهی (ئەبات) ووهرارى (تەطهورى) دا هەیه، ئەو قان هەردو لایان

ب جوانترین پړهنگ کوم دکهت، ب شپوهیه کي وهسا نهو ههر لایه کی ددانتنه جهی وی یی دورست.

وئۀف سالتوخه تی بهرچاشی ئیسلامی د دین ومه نه به کی دی دا نینه، نه نهو یین دبیزتی: دینین عهسمانی، ونه یین مروشان داناین، چونکی نهوین ئیکی عهده تی وان نه لقی وهشکاتی، وئوین دی عهده تی وان نهرمیه کا بی توخوب وگوهرینه کا بی دویمایه، نه وه کی ئیسلامی نهوا عونصری (تهباتی و مروونه تی) تیدا کومبووین؛ دا بته نهو دین یی ب کیر هه می دهم وهه می جهان دئیت، وئم دشیین ل قیرئ مه جالی (بنه جی ووه رارا) ئیسلامی ب کورتی ده سنیشان کهین ویبیزین:

- بنه جی ل سهر بناخه وکوللیات وئارمانجانه.

- ووه رار ونهرمی د ری وشپوه وجوزیاتان دایه.

نیشانین بنه جی ووه راری د ژیدره ونه حکامین ئیسلامی دا:

بنه جی ووه راری هندک روی ونیشان بو هه نه، د ژیدره ونه حکامین ئیسلامی دا دئینه دین، د ژیدهرین ئیسلامی یین نه صلی دا دا کو کیتاب وسوننه تن، بنه جی وته بات د هندئ دایه نهف ژیدره خودان هندک (ده قین قه طعینه) یین چو ری موسلمانن نینن ژ بلی هندئ کو نهو کاری پی بکن، بی گوهوهرینه کا بچوبیک ژی بیختی، خودایی مه زن د ئایه ته کی دا دبیزت: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ﴾ (النور: ۵۱) یه عنی: خودان باوهرین راست عهده تی وانه نه گهر د هه فرکیان دا نهو بو کیتابا خودی وحوکمی پیغمبه ری وی هاتنه داخوازکن، نهو وی حوکی قه بویل دکهن ودبیزن: مه گوهر ل وی بوو یا بو مه هاتیه گوتن ومه گوهداربا وی کر یی به ری مه دایه قی چهندی، وئو نهون یین ئیفلح دیتی و د به حه شتین خوشیی دا ب مراد که فتین.

ونهرمی یان وهرار ژ ژېدهړین نه ئهصلی ئهویښ دبیژنځی: (ژېدهړین ئجتهادی) یېن ئیسلامی دگرت، وهکی: قیاسی، وئستحسانی، ومهصلحهتی.. وهتد ژ وان رېکان یېن ئجتهاد وئستنباط پی دئېتهکرن.

ب قی چهندي (ثبات ومروونه) ههر دو د ژېدهړین ئیسلامی دا ههنه. وئعکامین شهرعی یېن ئیسلامی ژی ئهم دشپین بکهینه دو پشک: پشکا بنهجه- یا لقین وگوهورپن ژی ناگرت، وپشکا نهرم یا وهرار ژی دگرت، نمونه ل سهر پشکا ئیکي یا (ثابت) ژ ئعکامین شهرعی: ههر پینج ستوبین ئیسلامی یېن سهرهکی، شاهدهدان، نقیژ، زهکات، رژی، وحج. وئو تشتین گومان ژ حرامیا وان دا نهههی، وهکی: سحرئ، زنايي، قهخوارنا عهرهقی، کوشتنئ، خوارنا ربایي.. ههر وهسا پیگیری ب ئهخلاق وپرهوشتین باش وهکی: راستی، ئهمانهتی، دههمن پاقری، وهفاداری..

و د ئیسلامی دا هندهک شریعتین (قهطعی) ژی ههنه نابت بینه گوهارتن یان وهرار ژی بگرت، چهند زهمان بیته گوهارتن ژی، وهکی: ئعکامین ژنئینانی، وبهردانی، ومیراتی..

وبهرانبهر قی پشکی پشکهکا دی یا ئعکامان ههنه ژ (جوزیات وفرووعین عهمهلی)، وړی و(وهسائلین) ب کارئینانا هندهک داخوایتین شهرعی، یېن ئیسلامی دهستوبری دایه زانا وبسپوران کو (ئجتهادی) تیدا بکن، وحهتا مفایی بو خو ژ (تهجروبه) وسهریورپن خهلهکهکی دی یی نه موسلمان ژی ببینن، وهکی بو نمونه د هندهک مهجالین سیاسی وعلمی دا ههی.

بنهجهی ووهرار د کئابن وسونهئ دا:

ئهگر ئهم بهرئ خو بدهینه ئایهتین قورئانی، وپیروژه گوئتین پیغهمبهرئ خودی -سلاف لی بن- دی بینین وان ل گهلهک جهان مهسهلا (ثباتی وتهطهووری) پیکفه کومکریه، کومکرنهکا ههقهسنگ و(موتهوازن) یا خیرا جفاکی تیدا ههی، تشتی هندي دگههینت کو قورئانی قهت وقهت ژ مه نهخواستیه ئهم خودان

عهقلیه ته کا هشک بین، ومفایى بو خو ژ وان گوهورپنان نه بینین یین کو ب سهر دنیاى دا دئین.

و ل قیڑى نمونیه کا ب تنى ژ قورئانى دى ئینین قى چهندى بو مه ئاشکهره دکهت:

د ئایه ته کا قورئانى دا خودایى مه زن ئیک ژ سالوخته یین جفاکا موسلمانان بو مه ئاشکهره دکهت ده مى دبیرت: ﴿وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ﴾ (الشورى: ۳۸) کارى وان ب مشیوره تى د ناڅبه را وان دا دئیته کرن، یه عنى: نه ژ سالوخته یى جفاکا موسلمانانه (کار) ب رهنگه کى دکتاتورى وئستبدادى بیته کرن، چ کار؟ ههر کاره کى هه بت، ب تاییه تى کارى سیاسى یى مه زنى جفاکى پى رادبت، لهو خودایى مه زن د ئایه ته کا دى دا گوئن ب تاییه تى ئاراسته ی مه زنى جفاکا ئیسلامى یى ئیکى کر، کو هنگى پیغه مبه ر بوو -سلاف لى بن-، وگوئى: ﴿وَشَاوَرَهُمْ فِي الْأَمْرِ﴾ (الشورى: ۳۸)، ئه ی موحه ممهد، نه بیتره ئه ز مه زنى وانم، وئه ز پیغه مبه رم، هه ما من چاوا بقیثت ئه ز دى وه سا وان ب ریقه به م، نه.. تو ره ئیا وان وه رگه، و ب گوئنا وان ژى بکه.

مه عنا: ئه ف ئایه ته هندی دگه هینن کو (شورى) تشته کى (ثابته) د جفاکا ئیسلامى دا، وبۆ که سى نابت وى (له غوو) بکهت، و ل شوینا وى ئستبدادى ب کار بینت، چ ل سهر ئاستى مالى بت، یان ل سهر ئاستى جفاکى بت، یان ژى ل سهر ئاستى ده وله تى هه مى یى بت.. ئه فه تشته کى (ثابته) به لى ب کارئینانا قى (شورایى) دى ب چ ریک و چ شیوه یى بت؟ ئه فه ئیسلامى ده سنیشان نه کرىه، ویا هتلايه ب هقیقا زانا وى سپۆرتین ههر زه مانه کى فه، وئه فه ئه و لایه یى (ته طه وور) وگوهورپن ژى دگرت.

و ژ سونه تى ژى نمونیه کى ب تنى دى ئینین، وئو ژى سهرهاتیه کا به لاقه، ده مى ژنه کا قوره یشى، ژ بابکى مه خزوومیان، دزیه ک کرى، ومروځین وى قیای پیغه مبه رى -سلاف لى بن- قانع بکه ن کو ده ستى وى نه برت، دا شه رما وان

نهچت؛ چونكى ئهو ژ بنه مالها كه مه زنه د ناڅ قوره شيان دا، ئينا ئهو چوونه نك ئوسامه يى كورپى زهيدى، ئهو ي پيغه مبهري -سلاڅ لى بن- زېده حمز ژى دكر، دا ئهو مه هده رى بۆ وى ژنكى بكهت، وگاڅا ئوسامه يى (واسطه يى) بۆ وى ژنكى كرى، پيغه مبهري -سلاڅ لى بن- زېده عيجز بوو، وئوسامه پاشقه بر، و د ناڅ خه لكى دا رابووڅه وگوت: ﴿هه ما ژ بهر قى تشنى ملله تين بهرى هه وه چوونه هپلاكى، ده مئى فقهيره كى دزبهك كړبا وان ده ستى وى دېرى، وگاڅا مه زنه كى دزبهك كړبا وان چو لى نه دكر، ئه ز ب خودى كه مه ئه گهر فاطمايا كچا موحه ممه دى دزى بكهت ئه ز دى ده ستى وى برم﴾. ئه څه هه لويسته كى (ثابته) ژ ته طببقا ئه حكامين شهرعى، نهرمى وسستى چى نابت تيدا هه بت.

به لى ژ لايه كى دى څه به رى خو بده نه نه رميى د مه سه لا هه ر ب قى پهنكى دا، (ئهو بو داوود) د حه ديسه كا دورست دا ژ (بسرى كورپى ئه رطاتى) څه دگو هيزت، كو جاره كى ئهو د غه زايه كى دا، له شكه ركه كى ژ له شكه رين وى ئينانه نك حي شته ركه دزى بوو، وى گوت: به رده ن، من گوډ ل پيغه مبهري -سلاڅ لى بن- بوويه، دبېت: ﴿لا تقطع الأيدي في السفر﴾. يه عنى: د سه فه رى دا، ومه خسه د پى سه فها جيه ادييه، ده ست نائينه برين.

بوچى؟

چونكى د غه زايى دا ده م يى (حه سسه سه) دوير نينه ئه گهر مه ده ستى دزبه كه رى برى كه رين وى څه ببن، څيځا ئهو بره څت بچت بگه هته دوژمنى ونه پيښى له شكه رى ژى د گهل خو بيهت، څيځا مه صلحه ت دخوازت ئهو حوكم بيته (پراوه ستان) بۆ ده مه كى كورت.. و ل سه ر قى بناخه يى شهرعى ئيمامى عومهر ل سالايى خه لايى ده ست نه برين. ئه څه لايى (مروونه تى).

فقهى ئيسلامى د نافهرا نه بات ونه طه وور:

فقهى ئيسلامى ژى ئه گهر ئه م به رى خو بده ينى دى بينين ب هه مى مه دره سه ومه زهه بين خو څه ب قى لايى دا دچت، يى بنه جهه ل سه ر بناخه و(كوللياتان)،

ويي نهرم وخودان وهراره د چهق و(جوزئياتين) خو دا.. فقهرزاني موسلمان خو
 ب دهقین (موحکم) ونهلقين قورئان وسوننه تي شه گریدای دبیت، و د گهل هندئ
 ژي نهو مهجاله کي بهرفره هی نازاد ل بهرا خو دبیت، دشیت نجهادی تیدا
 بکهت، ویر و بچوونين خو ب کار بیت.

وهه کسه کي د فقه ئیسلامی دا شاره زابت کو دو دهقهرين نجهادی بو
 فقهی هه نه، نهو ههردو دهقهر ژي نهقنه:

۱- دهقهر اقالا ژ شریعتدانانئ (الفراغ التشريعي):

ونهقه نهو دهقهره یا چو (نهصين شهرعی) تیدا نههاتين، بهلی خودئ نهو
 هیلاینه ب هیقیا نجهادا زانایان شه، دا نهو حوکه کي پیککهفتی د گهل روحا
 شریعتی، یی کو مهصلحه تا جفاکي یا گشتی ب جه دبیت، بدان. وهندهک
 فقهرزاني ئیسلامي ناقي: (العفو) ل سهرفان رهنکه مهسلان ددان، یهعنی:
 نهو مهسلين خودئ بهحس ژي نهکری وهک لیبوزين بو مه، ووان نهف ناچه ژ وئ
 دهیسی وهرگریه یا تیدا هاتی: ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ أَحَلَّ حَلَالًا وَحَرَّمَ حَرَامًا، فَمَا أَحَلَّ
 فَهُوَ حَلَالٌ، وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ، وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَفْوٌ﴾ وهکی (نهسائي) ژي
 شهگوهرت.

۲- دهقهر اچو دهقین قهطعی بو نههين (النصوص المحتملة):

هندهک دهقین شهرعی هه نه (ظني الدلالة) نه وهکی زانا دبیزن، یهعنی:
 دهقهکا وهسایه پتر ژ رامانه کي ژي دچن، وحهزکنا خودئ ل سهرفاندئ بوویه نهف
 دهقه ب قی رهنکی بمین؛ دا دهلیقهیا هه بونا پتر ژ حوکه کي د مهسلئ دا
 ههبت، وهنگی نهرمی ومهجالئ بهرفرهکرنئ پتر دئ د مهسلئ ههبت. ونهگه
 خودئ قیابا دشیا هه می (نهصين شهرعی) یين (کیتابی وسوننه تی) ب رهنکه کي
 (قهطعی) بیت، یی چو مهجالئ (نجهادی) تیدا نهبت، وهه می ب ئیک
 رهنکی تی بگههن، بهلی هنگی چو دهلیقه بو نجهادی وگوهرينا فتوایی نهدها،
 معنا: شریعتئ ئیسلامي دا شریعته کي هسک وجامد بت.

جفاکا موسلمان بهرانهر فی سالوځهښ:

نټه سالوځهښ هه يې ئيسلام پي دئته نياسين ئيكا هند ژ جفاکا موسلمان چي دکهت نهو بېته جفاکهکا خوځه (موستهقر)، يا کو ژ بناخه يېن خو لانه دهت، وجفاکهکا نهرم وخودان ودرار ژي يا بشيت د گهل رېشه چوونا زهماني وپيشکهفتنا دنيايي خو بگونجینت و ب رېشه بچت، وهمر جفاکهکا ب قی رهنګی بت بې گومان دي شيت کهسينيا خو يا تايهت پاريتز، ومفایي ژ جفاکين دي ژي ودرگرت يېن عهقيده وبير وباوهر وشريعه تي وان جودا.

وهمر ل سهر قی بناخه يي نهم دشين دياردا پهيدا بونا جفاکا ئيکي يا موسلمانان د ديروکي دال ده مي زيرين شروقه بکهين، ده مي موسلمانان گهلهک جه قهگرتين، وهژمارهکا ملله تان يېن خودان رهوشه نبيري وهزر وبير وشارستان يېن جودا جودا هاتينه د ئيسلامي دا، ژ بهر (ثبات ومروونه تا ئيسلامي) موسلمان شيان عهقيده وشريعت وئخلاقي خو بپاريزن، ومفایي بو خو ژ شارستاني ورهوشه نبيريا هندهک ملله تين دي ژي وهکي فورسي ورومي ودرگرن، ژ بهر (ثباتا ئيسلامي) موسلمانان کهسينيا خو يا تايهت پاراست، و ژ بهر (مروونه تا ئيسلامي) وان همر تشتهکي بياني يې ههبت لانه دا، و ژ (صفری) دهست پي نهکر، بهلکي وان تشتي بياني ژي يې گونجاي د گهل بير وباوهرين خو، ودرگرت وځهوژارت و ل سهر ئاڅاکر، وشيان ل ده مهکي کورت شارستانيهکا ئينساني يا وهسا پهيدا بکهن مروث همر وهمر شانازي پي بکهن.

و ل دويماهيې دي بترين: دو تشته ههنه جفاکا مه تووشي مه ترسيې دکهن: يې ئيکي: کو نهو بېته جفاکهکا هسک، يا ژينا خو هه ميي ل سهر (تهقليد) وچاقلېکرنې ئاڅا دکهت، ودرهگره هي نجهتهدې دگرت.

يې دووي: کو نهو همر تشتهکي ههبت، خو يې ثابت ژي وهکي عهقيدي وئخلاقي، بيخته ژير کارتیکرنا ودراري وگوهوريني. خودي جفاکا مه ژ څان ههر دو دهردان بپاريتز.

نافەرۆك

بایەت	بەرپەر
پیشگۆتن	۵
سالۆخەتێ ئێكی: خودایی (ره‌بیانییه‌ت)	۷
سالۆخەتێ دووی: مروّقایه‌تی (ئسانییه‌ت)	۱۳
سالۆخەتێ سیی: (شموولییه‌ت)	۲۱
سالۆخەتێ چاری: ئاڤنجیاتی (وه‌سه‌طییه‌ت)	۲۵
سالۆخەتێ پینجی: واقعییه‌ت	۳۵
سالۆخەتێ شه‌شی: ئاشکه‌راییی (الوضوح)	۴۳
سالۆخەتێ هه‌فتی: به‌جه‌ی ووه‌رار (الثبات والتطور)	۴۸